

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України та методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти на тему:
**«Боротьба духовенства та вірян за легалізацію УГКЦ у 1980-х – на початку
1990-х рр. (на прикладі Івано-Франківської області)»**

Виконав: студент II курсу,
групи СОІз-21м
напрямку підготовки
(спеціальності)
014 Середня освіта (Історія)
Лесів Віталій Анатолійович

Керівник: кандидат історичних наук,
асистент кафедри історії України
та методики викладання історії
Савчук Богдан Романович
Рецензент: доцент кафедри історії
України і методики викладання
історії, кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Міщук Андрій Іванович

м. Івано-Франківськ – 2023 р.

АНОТАЦІЯ

Лесів Віталій Анатолійович. Боротьба духовенства та вірян за легалізацію УГКЦ у 1980-х – на початку 1990-х рр. на прикладі Івано-Франківської області. Дипломна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.03 «Середня освіта. Історія». – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2023. – 102 с.

У дипломній роботі здійснено комплексне дослідження боротьби духовенства та вірян за легалізацію УГКЦ у 1980-х – на початку 1990-х рр. на прикладі Івано-Франківської області на прикладі Станіславівської єпархії. Попри безпрецедентний в історії людства тоталітарний контроль і насильницьке придушення розвитку, Церква знаходила засоби свого існування в майже неможливих обставинах. Дочекавшись сприятливої політичної ситуації, яка склалася в другій половині 1980-х рр. ХХ ст. греко-католики розпочали активний процес виходу з підпілля, який завершився оприлюдненням заяви Ради у справах релігії при раді Міністрів УСРС, 28 листопада 1989 р., про дозвіл реєстрації громад УГКЦ.

Для опрацювання історичного періоду важливими були джерелами дослідження є архівні матеріали та інтерв'ю інституту Історії Церкви Українського Католицького Університету, праці Кобути Степана, Василя Марчука та інші. Окрему групу джерел становлять опубліковані документи та пастирські листи єпископів, що стосуються діяльності церкви в другій половині 1980-х рр. Зокрема Закон України «про свободу совісті то релігійні організації», відкритий лист групи українців-католиків з України про вихід з підпілля, а також заяви та звернення духовенства та вірних за легалізацію УГКЦ. Проаналізовано методи вивчення історії церкви на уроках з історії України в старших класах, а саме темою: Відродження релігійного та церковного життя.

Ключові слова: УГКЦ, Станіславівська єпархія, легалізація, єпископи, монастирі, деканати, ув'язнення, підпільна церква, катакомбна церква.

ЗМІСТ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ I. Історичні передумови	10
1.1. Відродження Української Греко - Католицької Церкви.....	10
1.2. Роль УГКЦ в національному русі українців.....	19
РОЗДІЛ II. Суспільно - політичні аспекти легалізації УГКЦ 1987-1991 рр.	24
2.1. Греко - католицька церква, як носій української ідеї.....	24
2.2. Відродження церкви.....	43
РОЗДІЛ III. Національно – духовне відродження Станіславівські Єпархії	54
3.1. Роль духовенства в боротьбі за легалізацію УГКЦ.....	54
3.2. Відродження ієрархічних структур Станіславівські єпархії.....	63
РОЗДІЛ IV. Використання дипломної роботи у освітньому середовищі	72
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	90

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Декан (протопресвітер) – священик, який очолює деканат, призначений єпископом для нагляду за поведінкою та діяльністю священиків деканату; в сучасній УГКЦ деканів, відповідно до норм ККСЦ, називають протопресвітерами.

Дієцезія – церковно-адміністративна одиниця Римо-Католицької Церкви, яку очолює єпископ-ординарій; дієцезія в східних Церквах називається єпархією.

Єпархіальний синод (собор) – збори представників священнослужителів і монаших чинів єпархії, яке очолює єпископ.

Єпархія (грец. *ἐπαρχία* – володарювання) – основна адміністративно територіальна одиниця (округ) у Церкві на чолі з єпископом, який визначає систему єпархіального управління; єпархія поділяється на менші округи – деканати (протопресвітеріати).

Єпископ (грец. *ἐπίσκοπος* – наглядач, охоронець) – найвищий ступінь священства в християнській Церкві. Єпископ висвячує в диякони, священики (самостійно) і єпископи (разом з іншими єпископами), призначає клір на посади, освячує храм, керує церквами свого округу (єпархії).

Єпископ-ординарій (грец. *ἐπίσκοπος* – наглядач; лат. *ordinarius* – звичайний) – єпископ, який має «ординарну» духовну владу в єпархії; в східній Церкві йому відповідають «правлячий єпископ», «єпархіальний єпископ».

Єпископ-помічник – титулярний єпископ, призначений для допомоги єпископові-ординарію у здійсненні його архіпастирських обов'язків управління єпархією, виступає від імені ординарія та йому підпорядковується.

Єрарх – представник вищого християнського духовенства (Папа, патріарх, митрополит, кардинал, архієпископ, єпископ).

Єрархія (грец. *ἱερατεῖον* – священний і *αρχή* – влада) – сукупність чинів духовенства в порядку субординації, прийнятої в тій чи іншій християнській церкві, форма організаційного церковного устрою.

Ієромонах – (грец. ἱερομόναχος) — монах, чернець, що має сан пресвітера (тобто право здійснювати священні таїнства). Священнослужитель середнього (другого) ступеня, що прийняв чернецтво.

Капелан (лат. capellanus – священник при домашній каплиці) – священник, який здійснює душпастирське служіння для окремої категорії населення:

- 1) військовий священник в армії;
- 2) священник у в'язниці;
- 3) священник у лікарні (шпиталі);
- 4) священник – помічник пароха для дочірньої церкви парафії.

Капітула (лат. capitulum – глава, розділ) – в Католицькій Церкві колегія духовенства з священників-каноніків при кафедральному храмі, дорадчий і допоміжний орган при єпископові.

Клір, клир (грецьк. kleros – жереб) – у християнській церкві узагальнена назва священнослужителів.

Консисторія (лат. consistorium – співприсутність) – адміністративно виконавчий орган при ГКЦ; на даний час обов'язки консисторії виконує єпархіальна курія.

Парафія (парохія, приход) – первинна адміністративнотериторіальна одиниця Церкви з власною церквою та священником.

Парох – священник, якому єпископ передав самостійне право душпастирства; наставник парафії.

Сотрудник – священник-помічник пароха.

Целібат (від. лат. caelebs – неодружений) – обов'язкова безшлюбність католицьких священників.

Шематизм (грец. Σχήμα – схема, фігура) – список осіб чи установ; статистичний збірник; розрізняють політико-адміністративні та церковні шематизми. У церковних шематизмах подано списки духовних осіб, з 7 найважливішими даними, списки усіх парафій, кількість вірних та церковних товариств, стан церковного майна тощо.

ВСТУП

Актуальність обраної теми обумовлена виходом Української греко-католицької церкви (далі УГКЦ) з підпілля та її активним входженням в суспільство, що стало можливим в умовах незалежності української держави. Особливо актуальним постає питання необхідності налагодження адекватних стосунків між державою та УГКЦ, що в свою чергу, забезпечить її участь в етнонаціональному, релігійному та духовному розвитку українського народу. Як всенародне, так і релігійно-духовне відродження в Україні натрапило на чимало перешкод УГКЦ як інституція духовно-релігійна, а водночас і етнонаціональна, використовуючи особливі, притаманні лише церкві засоби впливу на особистість та спільноту, виконує суспільнотворчу функцію прагне виховати національно та духовно свідому особистість. Першою з-поміж усіх українських церков стала УГКЦ, що засудила ті дії сучасної політичної влади в Україні, які суперечать моральним принципам християнства. Саме це забезпечує УГКЦ статус найавторитетнішої суспільної інституції серед українських греко-католиків.

В часи радянського періоду, що представляють наукове зацікавлення, виділяється розгортання подій підпілля УГКЦ. Протягом періоду з 1946 по 1989 р., опинившись незаконній обстановці, яке викликало умови, до яких потрібно було адаптуватися, що з огляду є небувалим у історії. Водночас УГКЦ змогла вберегти структуру, виховала не одне покоління церковних діячів і вберегла свою таємність, та прихильність серед багатьох верств населення в обставинах тоталітарної держави, яка свідомо тримала контроль будь-яких ознак релігійної діяльності. З 1946 р. УГКЦ була найбільш забороненою церковною у світі. Це був єдиний соціальний інститут в Україні, який зазнав гонінь та масового знищення.

Об'єктом дослідження є Українська Греко-Католицька Церква, як інституційний вияв феномену українського греко-католицизму.

Предметом дослідження – причини відновлення і легалізації УГКЦ, аналіз місця та ролі духовенства та вірян в цьому процесі.

Мета дослідження полягає у релігієзнавчому аналізі функціональності УГКЦ та її залежності від державно-церковних взаємовідносин. Реалізація мети дослідження передбачає виконання наступних завдань:

- показати основні тенденції розвитку державно-церковних стосунків із врахуванням взаємовідносин між Церквою та державою в Україні;
- здійснити аналіз національного та релігійно - духовного відродження;
- висвітлити роль УГКЦ як інституційного вияву українського греко-католицизму в процесі подолання духовної кризи за умов відсутності власної національної держави;
- з'ясувати роль УГКЦ у національному відродженні;
- проаналізувати процес відновлення УГКЦ;
- розкрити становище Станіславівської єпархії напередодні псевдособору 1946 р.;
- проаналізувати душпастирську діяльність духовенства 1980-х років.

Хронологічні рамки праці охоплюють період другої половини 1980-х - початок 1990-х років, тобто боротьбу духовенства та вірних за визнання УГКЦ.

Географічні межі охоплюють Івано-Франківську область, тодішню Станіславівську єпархія.

Стан наукової розробки основними джерелами дослідження є архівні матеріали та інтерв'ю Інституту Історії Церкви Українського Католицького Університету, зокрема інтерв'ю о. Зиновія Карася, єпископа Павла Василика, а також спогади о. Михайла Нискогуза. Не менш важливими були праці Василя Марчука про Греко-Католицьку церкву на переломі 1980 - 1990-х рр. та праці Каменського А., Сергійчука В. Цінними також були ряд періодичних видань, статей та журналів. «За вільну Україну», «Київська Церква», «Християнський вісник», «Український вісник», «Правда України», «Прикарпатська правда», «Сільські вісті», «Вісник Руху», «Літературна Україна» та інші.

Для опрацювання історичного періоду важливою була праця Кобути Степана Йосифовича, його напрацювань легалізації УГКЦ, також фундаментальними є доповідь Миколи Муратова «Комітет захисту Української католицької церкви у боротьбі за її легалізацію наприкінці 1980-х років» та доповідь присвячена 30 літтю Єпископської Хіротонії Владика Павла Василика. Інша група джерел складається з опублікованих документів і матеріалів, що стосуються діяльності церкви в пізній період 1980-х рр. зокрема, Закону України, який стосується релігійних організацій, також відкритий лист представників католицьких спільнот в Україні, а також заяви та звернення духовенства та віруючих із закликом до легалізації УГКЦ.

Методологічна основа - дослідження базується на загальному методі пізнання в галузі гуманітарних та соціальних наук. Системний підхід дозволив продемонструвати комплексне бачення легалізації УГКЦ. Керується проблематичним аналізом, хронологічними та функціональними підходами, методами застосування аналізу та синтезу, послужило для кращого осмислення подій та явищ церковного життя в Україні.

Намагаючись вивести дослідження на рівень релігієзнавчого осмислення феномену УГКЦ, автор використав специфічні принципи історизму, об'єктивізму, світоглядно-ідеологічного підходу, що надало роботі характеру завершеного комплексного дослідження.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що в контексті державно-церковних відносин УГКЦ, проповідуючи універсальні християнські цінності, формуючи світоглядні пріоритети, національну самосвідомість українців означена тема має вагомий визначальний вплив на сучасне національне, духовне та релігійне відродження. Функціональні чинники, що визначають місце та роль УГКЦ у націотворенні й державному будівництві.

Практичне значення дослідження. Полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані при викладанні ряду гуманітарних дисциплін таких, як релігієзнавство, філософія, історії, навчально-виховній роботі зокрема на уроках історії України в контексті вивчення про відродження релігійного та церковного життя. Положення, що стосуються проблеми

державно-церковних стосунків можуть використовуватись для наукових досліджень, конференцій. Практична цінність дає розуміння доцільності використання результатів напрацювань у розробці програмних завдань, спрямованих на виховання молоді в християнському дусі.

Структура зумовлена послідовністю проблематики, яка висвітлюється, з метою і завданнями, поставленими у дипломній роботі. Дана робота складається зі термінологічний словник, вступу, чотирьох розділів, які в свою чергу поділені на підрозділи висновків, списку використаних джерел (140 найменувань) і 13 додатків. Основний обсяг викладений на 74 сторінках, загальний 102 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ

1.1. Відродження Української Греко - Католицької Церкви

Церква, яка бере свій початок ще з 1596 р., коли був Берестейський собор, зумовлена неприйняттям Київської Митрополії та вищих ланок Константинополя та яка підпорядкуватиметься Папі свої переходом, має назву УГКЦ. У стародавні часи часто чуємо назву уніатська. З отриманою назвою УГКЦ, в період з 1774 р. суспільство, яке мало приналежність до неї називали греко-католики. УГКЦ у свій час, мала різні назви, як з РГКЦ а згодом УГКЦ. На законному рівні, у столиці Риму, Ватикані у 1960 р., використовувалась дана назва офіційно [87, с. 56].

Первозданність науки про віру, яку прийняли на соборі у Флоренції 1439р., так ту яку уособлювала УГКЦ, та мала на меті донести догматичне вчення та обряди двох конфесій католицизму і ортодоксії. Законе право об'єднаної Митрополії, розповсюджувалося на терени Речі Посполитої, та були і території, де архиереї Львова і Перемишля не підтримували собор у Бресті та його рішень.

Якщо розглядати самі початки, де вчення про Христа не мало такої досконалості, а лиш тільки прагнуло до досконалості, беручи до уваги, літопис де згадується св. Андрей Первозваний, який у свій час на Київських горах, маючи велику місію, уділив благословення. Також пригадуючи наш Крим та його о. Херсонес, в період кінця I ст. де проголошуючи науку Папа Климент, був замурдованим [97, С. 67-68].

Великий отець церкви, після кого лишилася велика духовна спадщина, даючи свідчення про скіфів і савромат, які займалися тлумаченням і вивчаючи св. Письмо, зазначав св. Іван Золотоустий. Не менш важливими свідчення були про скіфію, яка прагне ділитися своєю вірою, навчав св. Єронім. Архиереї Корсуня і Босфору, які по переданнях були на засідання Вселенського собору.

утверджує позицію, про перехід під опіку Риму, не порушивши при цьому, обрядовості, яку дотримувалися предки, та тієї церковної незалежності, яку плекали протягом часу. Саме це стало, як взірець, який погодило духовенство на Берестейському соборі 1596 р. з якого і бере свою законність УГКЦ.

В час коли надали значущості Ужгородській унії, вона мала не аби яку підтримку для вірних Мукачева та Пряшова з їхніми парохіями, у 1646р., саме це було уособленням непорушності у вірі у часи загарбників. У період розквіту, комуністичної імперії, почалися гоніння, утиски та переманювання людей на свою конфесію. Найбільшим образом тієї незламності є святі Пратулинські мученики, які були символом віри наших предків. Не простим було і перебування українців, які підчинялися ортодоксії. У спогадах одного з істориків Дорошенка, йшлося наступне: Вірні які були обмежені, у законному ладі, освіті та ще у найсокровеннішому, духовності де їх осягла темрява. Неприязність яка виникла на основі добрих стосунків РПЦ і жорстокої влади, яка мала свої диктовані права та обмеження, це стало причиною до створення течії, яка мала на меті донести ту любов до рідного, ця течія згодом набула статусності після перевороту тодішньої влади, яка мала більший вплив та почала розгляд питання про самокерваності своєї церкви. Саме такі кроки у перше відбулися в 20-х та в 40-х роках, але це стало поштовхом, спротивом та радикальними мірами комуністичної влади [86, с. 17].

На Львівщині набула статусності та офіційності, Галицька Митрополія, 1808р. Архієпископ і Митрополит М. Левицький, почав працювати над відновленням рідної мови в церкві та суспільстві. В 1848р. в це час стало створення Руської Ради, у якій головував архиєрей Г. Яхимович, який у свій час був трьох річним Митрополитом на Галичині, звертаючись з проханням про незалежність галичини на сході, до вишів Австрії. Священослужитель отець Качала, відкрито запропонував себе очільником спільноти просвіта, яка працювала над плеканням тієї наукового розуміння, цінності нашого Українського. Не менш важливим стає, постать ще одного не побоюєсь сказати велетня Церкви Архиєрея Семибретовича, який відкривався зі сторони, того що не вистачало суспільству того часу на теренах Галичини, започатковувалися

різного роду церковні спільноти, які були вишколом та пристанню для суспільства. Як і кожен високоосвічений духовний наставник у своїх зверненнях підносив християнський дух [81, С. 25 - 99].

Велику сторінку вписує і ще один Митрополитом, який лишає і робить те найбільше для рідної церкви, а саме дає їй віру на краще. За час свого головування, як батька УГКЦ, А. Шептицький працює та плакає відбудову духовного життя українців на заході. Важливими інституціями, які за благословення Шептицького були створені, це Чин Найсвятішого Избавителя, Станіславівська семінарія, наукові товариства, академії у Львові та національні музеї та інші. З початком першої світової війни, коли на західні землі охопили московити, зокрема Галичину, Митрополита примусово перемістили і ув'язнили на своїх землях, за активну відновлювальну діяльність та за Свою правдивість. Не гаючи там часу, Митрополит і під час цього зміг проявити себе працюючи над здруженням та розповсюдженням католиків на їх території. На весні, скликав собор РЦ, та наділив відповідальністю отця Леоніда Федорова, адміністратором католиків, що проживали в Москві. На своїй Київській землі наділив відповідальність отця Михайла Цегельського, відповідальним за Українців, візантійської обрядовості. В час коли тривали воєнні дії Митрополит, чітко настоював на непохитності, єдності УГКЦ не сприймав затримання Поляками заходу, а саме Галичини, примусове ополячення теренів та проти українську позицію влади. Шептицький, завжди мав на меті бути одним цілим з верхівкою глави у Києві, та сопричастя з Папою, але все таки Йому не вистачало тієї підтримки та однострумців з боку суспільства та людей при владі. Відійшовши до дому небесного Отця, Митрополит залишив своє місце для Йосифа Сліпого [112, С. 16-20].

Існування УГКЦ припинилося, часі коли захід окупали комуністична влада. Все духовенство було ув'язнено у 1945 р..

Очільником Г. Костельником була організована «група», що стала на той момент єдиною відповідальною структурою УГКЦ. З проходженням собору 1946р. який уневажнив, рішення собору в Бресті, та з'єднання церкви з РПЦ, на спільному зібранні, в Мукачеві, саме це стало унійним від'єднанням, та

переходом нашої церкви до МП, що розшовувалась на Закарпатті. Даний собор не мав жодних канонічних підстав його рішення про знищення УГКЦ були не раціональні, таку думку мав весь захід. Попри все те, що проговорювалося на соборі, комуністична влада, прийняла не існування нашої церкви разом з її структурами. Настав час важкий для всього духовенства, багатьох священослужителів ув'язнили, та з часом перевезено на тортури. Та ітам проявлялася любов до рідного, багато хто з духовенства таємно, священнодіяв. Впродовж усього часу, щоб незгасла віра, підтримувалась постійна молитва, але вона мала свої ризики адже була постійно заборонена тодішньою владою, так тривало понад 40 років [116, с. 81].

Не менш важливим у історії став архиерей Миколай Чарнецький, який вніс своє духовне пастирське благословення, у ті часи. Надав згоду в 1956р, духовенству, що змінили конфесійну приналежність, перейти потайки, до своєї Церкви, з огляду на покуту, яку отримали. По своєму відході архиерей Чарнецький, з правом наступності приступив до своїх обов'язків, представник чину Найсвятішого Ізбавителя В. Величковський. Зі пом'якшенням тюремних заходів єпископа Йосифа Сліпого повернено в 1963р., отримавши погодження на прибуття засідання Ватиканського собору другого. Митрополит потайки у лютому 1963 р. відає владу за Львівщину редемптористу архиерею Величковському. Також від Й. Сліпого отримує очільницьку владу архиерей Стернюк у 1972р. ця передача зумовлена була переїздом за терени СРСР. Священицьку хіротонію отримує ієрей Дмитерко в 1968 р. на теренах Івано-Франківщини. На Закарпатті було призначено І. Семедій в 1983 р. відповідального за терени екзархату.

З прибуттям у Європу Й. Сліпого, розпочалося об'єднання, парохій які у свій час зазнали утисків та тікаючи гуртувалися хто де, в одне ціле соборну церву. По кончині, Йосифа Сліпого главою став кардинал Любачівський, який був батьком для УГКЦ. [89, С.152 - 157].

Тривале протистояння почалося по кінцю 1980-х коли тривав процес узаконення УГКЦ, що мала статус національності серед інших. На Львівщині з утворенням, спільнот, які у своїй місії по узаконенню церкви звертали до

очільника, як Риму так і очільника СРСР про погодження та вибуття з неволі Церкви. Це звернення дало тривалий процес випробувань для всього Українського народу [111, С. 91-100].

В часи 90-х людство настоювало на своїй позиції, творячи спільні заходи, походи та різно-типні акції скеровані на отриманні бажаного, узаконенню Церкви. Та все ж молитви почуті і 1989р. став часом коли влада СРСР легалізувала Церкву. Батько і глава церкви в Україні Любачівський, 1991 році в березні очолив своє кафедральне місце, собору св. Юри.

В часи Кардинала Любомира Гузара, УГКЦ має високі досягнення та статусність серед інших. Її масштабність становить 5,5 млн. на чолі з її Батьком Любомиром. Єпископ Кир Гліб Лончина, у Ватикані, займає місце відповідальним за майнову відповідальність церкви. До 2003 р. Синодальних рішень архиєреїв УГКЦ відбулося понад 13 , та три Собори, їхньою прегативою були три напрямки: євангелізація, мирянство, соціальне служіння [87, с. 56].

Кароль Войтила, Папа у своєму слові наголошує про наступне: Звільняються вірні від зневаг, які стали в період 1946 р. Це протистояння уособлювало мурдування, яке спіткало духовенство та люд божий, про те їх не зламало це. Вшановуємо в сьогоднішньому дні, тих хто пройшов цю Хресну дорогу, цю дорогу мук і страждань, яка дала можливість свідчити відчувати та пізнавати живого Бога. Запевняю, що це все є цінною, яку вони заплатили, це найцінніше, для кожного з нас [88, с. 11].

Також Папа роздумуючи над наступним, у спогадах вбачав таке: Спільнота, яка була ревною свідчила Христа, мала випробування. Дивний факт того, що в первісні віки, якщо заглиблюватися в часи Нейрона, коли була схожа система, протистоянь тортур, зневаг. Саме у прогресивному світі, таке саме випало на долю УГКЦ, це тривання у розмірі 40 років, переслідуваного не до кінця комфортного втаємничого свідченні Христа. Комуністи вишукували різні способи припинити існування, стерти та знищити, та все ж , духовенство, яке пройшло все це вистояло у часи підпілля [90, С. 90-95].

У тюрмах, на засланні, на чужині, на своїй землі єпископи і священство УГКЦ зі своїм народом сповна розділили чашу горя і страждань 20 роки тому, 4

серпня 1987 року, завдяки Божій благодаті та незнищеності Христової Церкви та Покрову Богоматері, ця Церква виходить з довголітнього підпілля, про що повідомлено Папі Каролу Войтилі: Від імені Духовенства, богопосвячені особи божий люд, залишаючи свої ініціали, запевняєм той факт, підпорядковуючись СРСР, і в кращій обстановці, та тисячній річниці хрещення, вбачаємо за нераціональність в утиску, бажаємо Ваша Екселенціє, надати радикальних дій, що пришвидшити бажаного результату узаконення церкви. Завдяки Вам просимо і владу СРСР про дане прохання [137, с. 56].

Отже, тим самим, було заявлено, як про незгоду УГКЦ щодо її насильного включення до Російської Православної Церкви, про неканонічність дій та рішень 1946 р., так і про те, що УГКЦ, хоч і в підпіллі, але живе повнокровним духовним життям — тобто тільки одна заява Церкви, загнаної в катакомби, вже ставила головну вимогу перед радянським урядом щодо свого визнання. Копію цього документа було направлено тодішньому президентові СРСР Михайлові Горбачову. Ця заява найрішучішої частини Церкви сколихнула тоді як увесь цивілізований світ, так і основи декларованого соціалістичного ладу найбільшої атеїстичної країни ХХ століття. Власне її можна вважати точкою відліку початку відродження українського народу, бо вперше не одиниці чи невелика група, а велика церковна спільнота виступила проти існуючих моральних засад комуністичної системи. Стало зрозуміло — ідеологія брехні і фальшу не спрацювала, а в авангарді боротьби проти неї та за незалежність України йшла УГКЦ. Саме вона, перенесла за всю свою історію найжахливіші роки терору і переслідувань, виступила будителем свідомості та волі українського народу – і у Львові, і в Чорткові на Тернопіллі, і в Івано-Франківську на могилах Січоних стрільців, у селах та містах Заходу України, де тільки відбувалися перші відкриті греко-католицькі Служби Божі та відправи, практично всюди між хоругвами майоріли жовто-сині прапори. Церква і прагнення народу до свободи об'єдналися тоді в єдиному пориві [125, с. 45].

Осередки монашого життя стали в той час місцем постійної молитви та виховання душпастирів. За протоігуменства Дам'яна в Чин прийшло понад двадцять осіб, які переважно стали священниками УГКЦ. Завершення доби

Брежнєва стало для монахів сигналом до активізації публічної діяльності. Збільшення молодих покликань в Чині та зростаючі потреби Церкви вимагали енергійних дій проводу Чину, тому Василяни в Україні в 1986 р. обрали нового протоігумена о. Василя (Мендруня). 38-річний о. Василій був відомий, як досвідчений проповідник. Отець стійко переносив усі негаразди та небезпеки, пов'язані з духовним саном (його виключили зі студентів консерваторії, коли стало відомо про приналежність до Чину, а згодом заарештували). Під час його протоігуменства Василяни були зосереджені на легалізації УГКЦ і поверненні у власність Чину ліквідованих монаших обителей. Отці, які своєю наполегливою душпастирською працею здобули авторитет, у 1980-х р. проводили багатолюдні молебні в лісах, на кладовищах та у знятих з державної реєстрації сільських церквах. Їхня душпастирська діяльність ставала більш публічною, відповідно зростав і тиск репресивних органів. Однак, отці, підбадьорені словом і прикладом протоігумена, провадили активний апостолят. Хвиля масових зібрань вірних піл проводом оо. Василян охопила, як далекі села (зокрема с. Оплітна Жовківського району, с. Церківна Болехівського району, с. Липа Сколівського району) так і районні центри Жовква, Золочів, Дрогобич, Іршава, Хуст заторкнувши такі велелюдні міста як Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ. Цей рух не лише для радянського уряду, але й для широкої громадськості символізував життєвість і силу духу УГКЦ, яка, подолавши донній шлях мучеництва, свідчила світові правду Євангелії, адже за св. Іринеєм Ліонським «Кров мучеників насіння християн» [88, с. 56].

У Катакомбній Церкві василяни своєю духовкою поставою та притаманною тільки їм харизмою досить успішно протидіяли намаганням держави знищити УГКЦ. Ієромонахи – ісповідники сталінських концтаборів мали незвичайно високий авторитет серед вірних УГКЦ. Провадячи богослужіння в глибокій конспірації, отці не давали приводу органам влади до репресивних дій. Однак у період легалізації ченці-василяни взяли активну участь в акціях з відродження УГКЦ і з новою силою декларували жити вість та апостольську спадкоємність Катакомбної Церкви [98, с. 67].

А до незалежності нашої держави потрібно було пройти ще декілька довгих важких і непростих років. Одним з безсумнівних і безкомпромісних лідерів у боротьбі за легалізацію УГКЦ була світла постать владика Павла Василика, який роками перебував у в'язницях, на засланнях і примусовій праці, який в умовах підпільного життя не тільки дбав про духовні добра підпільної церкви, але й зумів виховати не одне покоління священиків, а серед них — двох єпископів: Кир Володимира Війтишина та Кир Миколая Сімкайла. Владика Павло завжди намагався бути першим там, де була найбільша духовна потреба вірних його Церкви. 17 липня 1988 р. у Зарваниці, з нагоди тисячоліття хрещення Руси-України, владика Павло у співслужінні зі священиками відправив архієрейську Службу Божу, в якій взяло участь більше 30 тисяч вірних (КДБ нарахував 40 тисяч) [45, с. 65].

Розпочинаються богослужбні святкування греко-католиків у с. Грушеві, м. Львові та інших містах і селах. Крім того, під тиском громадської думки, наші владика домагаються у достойників Натикану — секретаря Стану Касароллі та кардинала Віллебрандса, щоб вони подавали власні звернення до советських державних органів на підтримку легалізації УГКЦ. Ще через два місяці (17 вересня 1988 р.) у Москві владика Павло обстоював інтереси УГКЦ за круглим столом з чотирма сенаторами США та представниками Верховної Ради СРСР [9].

Організаційна структура Церкви в катакомбах, з огляду на конспірацію, була прихована. Проте було бережено тяглість єпископату, що мало надзвичайно важливе значення в умовах постійного переслідування Церкви. Умови підпілля змушували владик послуговуватися християнським персоналізмом, бачити кожну людину в конкретному контексті, а не СЛППО наслідувати формальні принципи чи залишатися в полоні ідеологічних стереотипів [14, с. 55]..

Мудрість та виrozumіість у поєднанні з обачністю, сміливістю та рішучістю останніх легально хіротонізованих єпископів — Миколая (Чернецького) та Івана (Лятишевського), яким вдалося повернутися із заслання до Львова і Станіслава; підпільних владик Василя-Всеволода (Величковського), Володимира (Стернюка), Филимона (Курчаби), Івана (Слезюка), Софрона (Дмитерка), Івана (Семедія), Павла (Василика) дали змогу

зберегти еклезіологічне обличчя Церкви, забезпечити постійну потребу мирян у священиках [87, с.55].

Підсумовуючи дослідження розділу Церква після часів утиску розділяла такі єпархіальні території Франківщину, Львівщину та Мукачево. На Львівщині під час синодального зібрання архиєреїв 1992 в травні набрало чинності, розширення території єпархій, Коломийщина та Буковина, Тернопільщина, Дрогобичинна, Зборів. Особистий титул набула Вишгород, що на Київщині, який огортає західні землі.

Також варто зазначити, з благословенням єпископів діяли підпільні семінарії Богословське навчання проводилося переважно старшими отцями, які були добрими душпастирями та володіли необхідними знаннями. До формування та вишколу духовенства долучалися священослужителі, та архиєреї: М. Косило, М. Куць, Є. Пелех та владика Дмитерко, Величковський, Василик та інші, які теж вносили значимість. Відчуваючи за потрібне у самоосвіті їх виділяла ревність та наполегливість. Як взірець, мотивували людство, закликком до жертвності та молитви, на прикладі Христа.

1.2. Роль УГКЦ в національному русі українців

Великий внесок у просуванні ініціативи суспільної та народної по відновленню, відносилась і мала свою перспективу у руках посадовців, для різного роду рухів, які мали дослідити реформи та їх наслідки, та їх не розвиненість. Очолюючи зібрання В. Чорновіл, і політики, які зазнавали утисків в 1987 р. почали працювати на періодичним виданням, який символізував, самостійність серед часописів сучасності. Учасники спільноти, яка протистояла комуністичному періодові, мешкали на заході, відродили роботу УГГ. Бажанням основи спільноти в 1988 р. було перемінитися в УГС – це товариство, яке публічно представляло можливості спільної відбудови України та нації, що давало перші можливості на державному рівні отримувати головування на своїй території [74].

Своєрідним фільтром узаконення обмеженої прав Церкви, та каменем спотикання, була тодішня влада та її інституції, які під час святкувань річниці хрещення. У той час духовенству і людству, спромоглися відтворювати спільні молитви, на Львівщині, Тернопільщині. Саме це було порушенням і було в полі зору, та заперечувалося для таких масових зібрань, бо перешкоджало законності в часи СРСР. Проте духовенство і вірні не здаючись знову влаштували такі зібрання у західних областях України. Та в більшості, іммігруючи в країни туди де це було дозволено на законному рівні [56, с. 15]..

Ватага духовенства пропонували у своєму зверненні, узаконити інші державотворні структури. Архиєрей П. Василик, звернувся до очільника секретаріату ЦК КПРС, про обговорення, не простих ситуацій обставин, які спідкали нашу церкву. Та адресовано, документації форумів у якій піднімалися питання оборони та комунікації, форум проводили Відень та Париж.

По прибутті очільників влади СРСР, 1989р. в середині травня, в чергове відбувається поїздка представників духовенства УГКЦ до Московії, щоби зустрітися з президентом Горбачовим, але такої можливості їм не надали, і вони оголосили голодування, а на підтримку до них поспішили вірні. Тільки через три дні їм дозволили зустрітися і депутатом Верховної ради СРСР Юрієм Христорадновим, який дав надію на легалізацію УГКЦ [85, с. 17].

В Москві на Арбаті щодня греко-католики продовжують підправляти богослужіння сюди їдуть і полії в'язні. і студенти, старі і діти, щоб підтримати свою Церкву. Особливо тут слід відзначити діяльність довголітнього політв'язня, священика, а пізніше новітнього мученика о. Ярослава Лесіва. На захист Церкви виступає відомий правозахисник Андрій. Сахаров. який вимагає її легалізації

У період Зелених свят 16 червня 1989 року в Івано-Франківську на могилах Січових стрільців відбувається велична маніфестація-панахида (владику Павла та його священиків затримали міліція та КДБ), яку відправив отець Микола Сімкайло – весь Меморіальний сквер, та найближчі вулиці заповнені народом. Деякі священики перебирають церкви і проголошують їх греко-католицькими: отець Ярослав Чухній — у Львові, отець Тарас Сеньків —

у Чорткові. Те, що відкривають зачинені церкви, викликає паніку у московських єпископів — вони починають нарікати, що греко-католики їх переслідують. У серпні 1989 року делегація Московського патріархату просить Папу Римського Івана-Павла II, щоб той дав розпорядження греко-католикам, аби вони відвідували російські православні церкви [92, с. 12].

Відбувається зустріч 1 рудня 1989 року Папи Івана-Павла II і Михайлом Горбачовим. У цей день Комітет у справах релігії УРСР оприлюднив декларацію, згідно з якою УГКЦ було легалізовано, та це лише був перший крок з народом до полі. У часі аудієнції, очільників Ватикану та Московії, погодили правові зв'язки між своїми державами, заторкували також питання, узаконення церкви в Україні і законність парохій у відповідній формі. У зв'язку з цим влада Криму, підняла питання закону незалежної свободи, який і заторкував релігійну недоторканість [95, с. 10].

Участь у полегшенні відновленню Церкви, брали: спілки, рухи, та фонди, які своєю активною та наполегливою працею допомагали їй:

Першим кроком зустрічі товариства, мав у своєму спорядженні велику трьохсот тисячну чисельність, погодив рішення, яке стосувалося Церкви. Вона представляла собою, вільність у своїй вірі, мала більш раціональні, юридичні підстави відокремленню церкви і держави, засуджувала РПЦ разом з її владою, примушувала узаконенню УГКЦ, та не підтримувала МП, яка була основним чинником, який шкодив цій відбудові.

Наступним другим кроком товариства 1990р., в часі коли ситуація з узаконенням набула бажаного результату, і тривав етап, відновлення УГКЦ, був не менш вартісний фактор у момент державотворення. Акцентування на переважаючому підґрунті національно-патріотичних настанов спочатку виникало в зв'язку з історією церкви, яка на через віки відзначалася як фактор залишитися у формі та зміцнення українського культури. У надзвичайно важких обставинах саме греко-католицька церква виявилася в змозі залишити сокровенне, те що передавалося з покоління в покоління. Впродовж століть церква значно впливала на форми людської та ідентичної думки, формування соціальних відносин та давала необхідне для дружби українського суспільства.

Необхідною умовою державотворчого процесу стала співпраця національного відновлення України із відбудовою рідної церкви [98, с. 12].

В на початку 90-х років громадський рух за узаконення УГКЦ набув значного епопею. Ця церква розглядалася віруючими, як приклад того, що було її ідентифікатором, а це її традиції та духовний центр для українців західу. Офіційна влада виступала проти відродження УГКЦ, впроваджуючи заходи протидії цьому процесу.

Цей рух став об'єктом політичних впливів і сприяв узгодженню поглядів різних конфесій. Львів служив епіцентром демократичного руху, виступаючи традиційним оплотом українства. З цього міста випромінювалися імпульси національного духу, що охоплювали не лише прилеглі області Галичини, але й поширювалися на всі терени. Літом 1988 р. саме у Львові пройшли перші на території України масштабні незаконні владою громадські зібрання, які зібрали тисячі учасників. Неправомірне товариство спробувало ініціювати широкомасштабний фронт на сприяння перебудови, і саме обласна організація УГС у Львові виступила найактивнішою. Це спонукало до розповсюдження ініційованих та цікавих принципів спілки по всіх теренах України.

Зібрання в Львові стали фільтром та сприяли до мотивуючих дій людей на теренах Франківщини та Тернопільщини, спричинили зібранню спільних незаконних дій зумовлені політикою. Спільні заходи були основною рисою в житті людей [55, с. 99]..

Під час цих зустрічей обговорювалися ключові суспільні питання, такі як розширення демократії, знищення політичної дії в монополії, визначення статусу української мови в республіці, легалізація національних символів, відновлення прав УГКЦ, підтримка різноманіття форм власності та особисті ідеї в прибутковій сфері, та інші питання. Ці події об'єктивно активізували національні пережиття і спонукали суспільно-політичним процесам та їх відновлення [90, с. 14].

Впродовж часу пройшли понад 300 протизаконних та безпіставній політичних акцій, триваючи 10 місяців 1989 р. на заході, що налічувала дві третіх від усієї спільної чисельності заходів, які пройшли по території всієї держави.

Намагаючись влада спростувала цей рух за допомогою силових та адміністративних правових заходів, включаючи застосування спецзагонів міліції інших областей проти мирних учасників зібрання застосування адміністративних утисків та порушення кримінальних карних справ проти організаторів зборів призводили лише до усилення радикальних та протиправних спрямувань в громадській думці, сприяючи поширенню проти порядковості та проти радянської настроїв. Восени 1989 р. суспільне народоправство досягла свого піку, охопивши май велику частинку територій і засягнувши Галичини разом з її поселенням[114, с. 27]..

Масові заходи в підтримку УГКЦ, такі як, наприклад, публічного вираження греко-католиків у Львові та на Івано-Франківщині, ідея щодо підвищення показовості церкви, яку пригнічували у часи комунізму, та відродження односторонньої традиції, вплинув на те, що у листопаді 1989 р. комуністична влада, все таки подекуди погодилася з правотою УГКЦ та її офіційність [98, с. 79].

Об'єднання трьох суспільних рухів - вседемократичного, національно-демократичного та релігійного, створило основу для формування цілісного фахового руху. Цей рух підняв на ноги десятки тисяч активних людей під визначеним прапором суспільного відновлення, поставив собі за мету, досягнути повної самостійності та непохитності України. За своїми суспільними амбіціями та конкретними діями, події на заході України відповідали подіям в балтійських державах та країнах Європи, що розташовували в Центральній-Східній частині [92, с. 117].

Як підсумок варто зазначити вплив релігійного чинника був особливістю суспільного життя заході, визначаючи розвиток національно-демократичних процесів. Це впливало з постійними сутичками за відбудову та погодження УГКЦ, а також зі спроб різних сил політики користати з авторитету церкви, особливо в релігійному контексті, для багатообіцяючих розмов про різного роду потреби, а в часі виборів в особливий спосіб.

РОЗДІЛ 2

СУСПІЛЬНО - ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО - КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ 1987- 1991 РР.

2.1. Греко-католицька церква, як носій української ідеї

УГКЦ в основному активно діяла на нинішніх територіях західноукраїнських областей: Львова, Франківська, Тернополя та Закарпаття. За даними радянського періоду, у 1945 році, церква володіла п'ятьма єпархіями, незадовго до її утисків.

У складі УГКЦ на момент заборони в 1945 році було ста парохій, п'ятдесят будівель богопосвяченого життя, три семінарії, а також 12 архиєреїв. Священослужителів налічувало 2500, а кількість віруючих становила майже 3.5 мільйона.

По рішенню собору, та ідеєю комунізму, різного роду сталінських репресій УГКЦ було виголошено про її роздроблення, а її церковну структуру знищеною та примусово утисненою. Велика кількість духовенства, включаючи високопоставлених священослужителів таких, як архиєрей Йосиф Сліпий, були вислані до таборів строго режиму. Сотні із них були примушені підкоритися МП, тоді як ті, хто вистояв та залишився живим, і надалі здійснював свою службу в рідному обряді, та в обставинах втаємничення [88, с. 56].

Комуністична ідеологічна система, використовуючи різні тортурні методи, такі як закриття та переоблечення церков УГКЦ на світські будівлі, а також пропагування загарбницький атеїзму, сподівалася на безповоротність процесу викорінення глибокого релігійного вірування західних українців. Виявлення супротиву політиці зі сторони прихильників забороненої церкви призводило до їхніх арештів, ув'язнень та обмеження людських прав порушуючи будь, яку мораль.

Спроби протидіяти політичним намірам партії з боку прихильників забороненої церкви супроводжувались знищенню, тортурами та ізоляцією в

психіатричних закладах. Попри все та незважаючи ні на, що під час проведення Горбачовим реформації та народовладдя їхні діяльності скеровували партійні органи на заході країни не тільки залишалися недоторканими, але й набували ознак самовдосконалення ідейного фронту в протистоянні з проявами релігійної світоглядності.

Дивним, але є фактом те, що РПЦ виступала союзником партапарату в здійсненні комуністичної практики елімінації греко-католицизму на західноукраїнських територіях. Після штучного знищення УГКЦ, РПЦ зайняла її місце та фактично стало одностороннім тогочасного існуючого комуністичного режиму. В умовах боротьби за узаконення прав УГКЦ у 1980-х роках політичні органи та РПЦ визначили чітку проти церковну проповідницьку мету. Партійні органи вважали відновлення греко-католицької церкви небажаним, основним чином з їхнього мислення, оскільки УГКЦ протягом декількох десятиліть була тісно пов'язана з українським націоналізмом у радянській неправомірності [127].

У зв'язку з тим, що ідеологічні уявлення були досить стійкими, зміни в суспільстві могли призвести до необхідності визнання дій комуністичної влади, зокрема стосовно надання праву УГКЦ та політики в Західній Україні після війни. Греко-католицької церкви означало не лише порушення духовного контролю для РПЦ. Відновлення Москви над віруючими в цьому регіоні, але й призвело до матеріальних втрат. На початку 1988 року в Україні припадали на західноукраїнські області приблизно з 4 418 половина православних приходів [37, с. 16].

Ураховуючи той факт, що радянська державна система контролювала питання реєстрації та функціонування релігійних громад, ставало зрозумілим об'єктивний характер союзу двох сторін ідеологічного і релігійного противника, спрямованого проти спільної ідеї. В утворенні цього союзу велику роль відігравало керівництво РПЦ, яке, підтримуючи реформи Горбачова усередині країни, забезпечувало йому авторитет у взаємодії з Заходом. Таким чином, відносини між Союзом РСР та західними країнами було питання відновлення УГКЦ, що викликало неприйняття з боку РПЦ, стало значущою зовнішньополітичною проблемою.

Можливості відродження УГКЦ були підкреслені наявністю та активністю підпільної церковної структури у західних областях України, а також зростанням релігійного руху серед віруючих. Відомості від Верховного архієпископа і кардинала Мирослава Івана Любачівського свідчать, що в підпільному єпископаті в Україні було 10 ієрархів, близько тисячі духовенства та богопосвячених осіб, а також велика мільйонна численність люду [95].

Союзні влади приводили інші числові показники. За середину 1988 року в Львівській області фігурували 147 ієреїв та 254 богопосвячених осіб, а в Івано-Франківській області — 45 ієреїв та 73 богопосвячених осіб. Близько 15 тисяч греко-католицьких віруючих, у Тернопільській області 17 священників, 38 осіб з богопосвяченим статусом, 2-3 тисячі духовних, а в Закарпатській області — 50 протоієреїв, 20 богопосвячених осіб і приблизно 15-20 тисяч людей. Ураховуючи активність прихильників УГКЦ та способи, фактична кількість їхніх прибічників була значно вищою, якими партійні органи отримували таку інформацію. У бесідах з православними священниками в Тернопільщині виявлено, що між 35 та 40 відсотків віруючих висловлювали підтримку відновленню УГКЦ. Ці люди відображали віру їхніх нащадки та є ближчою за мовою, духом і традиціями, запевняли, що їхня віра в УГКЦ [111, с. 13]..

Феномен чуда Богородиці у Грушові став важливим фільтром для зростання широкого релігійного руху в регіоні. Це сталося під кінець квітня 1987 року, коли на неактивній греко-католицькій капличці в с. Грушів, з'явилося зображення Богородиці, що у Львівської області. Велике захоплення серед віруючих, викликало захоплення і тисячі паломників направилися до цього місця. 28 травня того ж року, у святковий день Вознесіння Ісуса Христа, потік людей із Львівської області були зібрані добровільні пожертви склали близько 60 тисяч карбованців та прилеглих регіонів досягнув 30 тисяч осіб. Під час проведення відправ і зборів віруючих активно користувалися релігійними атрибутами греко-католицького обряду. Поширювалися заклики до влади щодо надання дозволу на реєстрацію греко-католицьких громад, які залишилися занедбанними за часів комуністичного режиму, та переданню релігійних споруд. Аналогічні ініціативи відбулися в багатьох селищах Старосамборського,

Перемишлянського, Жидачівського, Львівщині, а також схожі заходи також отримали місце в Тернопільщині області у містах Калуші та Івано-Франківську та їхніх околицях в Франківщині [96, 10-15 с.].

Відповідь офіційних владарів на ці події включала проведення наради на початку червня 1987 року в місті Дрогобич. Захід був організований відділом пропаганди, і учасники наради включали секретарів 7 західноукраїнських обласних комітетів партії та агітації Центрального Комітету Компартії України. Співробітники радянських і правоохоронних структур приймали заходи для придушення активності греко-католицьких віруючих. Їхні звернення трактувалися як прояви релігійного екстремізму, а в ЗМІ проводилась пропагандистська кампанія з метою дискредитації УГКЦ вимоги щодо реєстрації релігійних громад відхилялися. У ситуації, коли партійно-державна система фактично не дозволяла громадянам Радянського Союзу реалізувати в повсякденному житті обіцяну в статті 52 Конституції СРСР свободу совісті, значущим кроком у напрямку офіційної надання прав УГКЦ стало б: В час 2 серпня 1987 року, 23 священники, ченці та віруючі УГКЦ оприлюднили відкриту заяву, в якій повідомили Папу Римського Івана Павла II про свій вихід з підпілля та висловили прохання про підтримку у всіляких запропоновано доступних шляхах для надання прав УГКЦ в СРСР, Українські дисиденти та правозахисники, які повернулися з місць утримання під час лібералізації політичного режиму, отримали підтримку у веденні переговорів та виступали як посередники між представниками УГКЦ та радянським урядом[88, С. 78-80].

У серпні 1987 року Львівський обласна партія повідомив Центральний Комітет Компартії України, що товариство осіб із націоналістичними уподобаннями, використовуючи їх для спільної провокаційної діяльності з ворожими метою, які вийшли з ув'язнення, намагається утворити блок разом із уніатами, які вбачали бути крайніми. Є можливість, що буде відновлена діяльність так званого комітету по захисту католицької церкви на Україні. Наприкінці 1987 року створено Комітет захисту УГКЦ, який спрямовував свої зусилля та намагався надання прав церкві перед партійно-державними органами на поширення ідей втілювання УГКЦ серед населення.

Для досягнення цієї мети, у 1988 році Комітет розпочав видавати нецензурний часопис під назвою Християнський голос[82, с. 17].

Релігійні центри української діаспори також виявляли підтримку для греко-католиків, через засоби масової інформації західних країн проводячи широку інформаційну кампанію. Так, зафіксовано, що станом на кінець 1987 р. в одному із кварталних оглядів зарубіжної преси та радіопередач, які надсилалися в Центральний Комітет Компартії України Ватиканські кола відкрито висловлювали антирадянську позицію, закликаючи до поваги релігійної свободи та надати дозволу УГКЦ комуністичного союзу.

Відзначення тисячолітнього ювілею хрещення Київської Русі християнським спільнотами західної частини України у 1988 році стимулювало їхню активність. Радіостанція Свобод весною того ж року зазначала, що серед вірних Західної України це відзначення викликало певну активізацію[90, С. 15-20].

Величезний піднесення відчувається, і люди, виявивши спонтанну ініціативу, збирають підписи та подають звернення до Москви з вимогою легалізації їхньої парафії. Цей рух активно розгортався в областях Галичини та Закарпаття протягом перших трьох місяців 1988 року, на той час вже було зібрано навколо 10 тисяч підписів у підтримку УГКЦ. Ці підписи були передані місцевим органам влади та Раді справ релігії при Раді Міністрів УРСР з проханням про реєстрацію 11 звернень надійшло від греко-католицьких громад Тернопільської області, 15 - від Івано-Франківської та 20 - від Закарпатської. Почалися закривати колишні культові споруди УГКЦ проведення незаконних богослужінь у тих місцях та населених пунктах, де були розташовані, жителі настійно вимагали реєстрації релігійних громад, і найбільші заходи викликали значний громадський резонанс. Наприклад, зібрання греко-католиків із понад п'ятьма тисячами учасників, в яких активно брали участь представники комітету захисту УКЦ, яке відбулося 17 липня 1988 року на території колишнього Гошівського монастиря в Івано-Франківській області, та традиційне річне богослужіння в селі Зарваниця 16-17 липня 1988 року на Тернопільщині[85, с. 16].

Партійне керівництво республіки розглядало ці дії, а також взаємодію греко-католиків України з уніатськими ієрархами Польщі, центрами клерикалізму на Заході і у Ватикані, як нові тенденції в активності УГКЦ. Щоб уникнути росту греко-католицького руху та контролювати його ідеологічну активність, поруч з традиційними заходами рекомендувалося залучити Руську православну церкву до активного протистояння уніатам. Мету, яку прагнули досягнути, цієї мети пропонувалася спрощена процедура реєстрації та відкриття приходів Руської православної церкви в населених пунктах, де вже відзначалося уніатство. Додатково рекомендувалося широкомасштабного видавати українською мовою літературу які готуватимуться для роботи у західних регіонах України та заготовляючи календарі православної церкви та збільшити кількість студентів у духовних семінаріях. Правоохоронні органи, зокрема МВС і Комітет державної безпеки КДБ, відігравали важливу роль у боротьбі проти УГКЦ. Однією з їхніх основних мет було запобігання групових антигромадських проявів з боку українських націоналістів, екстремістів, а також окремих членів церковних та сектантських спільнот[100, С. 50-55].

Цим органам призначалась роль виявлення ініціаторів та підбурювачів для проведення незатверджених акцій. Крім того, їм доручалася документування їхньої діяльності та ефективного припинення її, постійна оперативна слідковість за цими особами. Забезпечувати нагляд за ситуацією в населених пунктах, що піддавались впливу уніатизму, з метою запобігання і проведенню релігійних зборів та захопленню неактивних культових споруд. Здійснювати нагляд за діяльністю уніатських священиків, ченців і черниць, енергійно припиняти проведення ними незаконних зібрань та виконання своєї обрядовості. Отже, позиція партійного керівництва республіки щодо УГКЦ лишалась жорсткою, без зазначень про можливий компроміс серед греко-католицьких віруючих заходу, що створювало ризик масового невдоволення[109, с. 16].

Ймовірність, що події будуть розвиватися саме в цьому напрямку, збільшувалась через загальну політизацію суспільного життя. За відновлення УГКЦ виступали нові політизовані громадські організації, такі як Українська Гельсінська Спілка, Український християнсько-демократичний фронт, а також

інші неформальні об'єднання. Питання це стало складовою частиною передвиборчих обіцянок кандидатів на посади народних депутатів СРСР під час виборів 1989 року на I-й Всесоюзний з'їзд народних депутатів СРСР і великою мірою визначило позитивний результат їх голосування. У перших днях роботи новообраного з'їзду народних депутатів СРСР від Львівщини І.О. Сорочик і І. Вакарчук та інші подали депутатський запит до президії з'їзду, в якому виклали порушення прав мільйонів віруючих і вимагали створення спеціальної комісії для вивчення цього питання. Підтримку УГКЦ висловили депутати СРСР А. Сахаров і В. Авер'янов в публічних висловлюваннях [90, с. 17].

У вересні 1989 року в Москві групи греко-католицьких віруючих з західної частини України влаштовували безперервні заходи державних установ, спрямовані на привернення уваги керівництва Союзу до проблем своєї віри. Греко-католицька церква та її прихильники і далі стикалися з типовими обвинуваченнями, характерними для комуністичної пропаганди. Проте на сторінках нейтральних та республіканських ЗМІ. Перший секретар КПУ, І. Посторонко Івано-Франківського області, стверджував, що уніатське питання є лише прикриттям націоналізму, тоді як голова Ради у справах релігії при Раді Міністрів УРСР, М. Колесник, висловлював категоричне твердження: У нашій території немає жодної представника нашої церкви. Митрополит Київський та Галицький Філарет не уявляв можливості відновлення Української католицької церкви і, застерігаючи зі сторінок газет, заявляв: А що буде, якщо, не дай Боже, легалізується Українська католицька церква? Нові месії розпочнуть таку ворожнечу, що ми всі будемо раді.

Реєстрація нових громад РПЦ здійснювалась насильницькими темпами, і це було зумовлено партійним керівництвом, яке вважало, що це допоможе стримати поширення греко-католицьких переконань серед населення. У період від 1988 до 1989 року, протягом першої полонини, в Україні було зафіксовано реєстрацію 1 300 нових громад РПЦ, з яких 1 100 знаходилися в західноукраїнських областях. Головним чином це стосувалося тих населених пунктів, які відзначались високою популярністю УГКЦ. Отже, партійно-державні органи свідомо провокували конфліктні ситуації на релігійній основі, в

яких вони вибирали сторону прихильників РПЦ. При цьому Центральний Комітет Комуністичної Партії України заявляв, що їхня позиція стосовно УГКЦ полягала не в обмеженні чи забороні для віруючих, а в унеможливленні використання релігії в антисоціальних та націоналістичних цілях. Згідно його переконань, реєстрація УГКЦ могла більш серйозно загострити конфлікт, спричинити розкол серед віруючих за релігійно-національними ознаками. При цьому прихильники УГКЦ могли стати власниками швидко транспортабельного центру. Урешті-решт, це могло б серйозно підірвати лояльні миротворчі позиції РПЦ та завдати значного удару по її авторитету. Тому партійні та радянські органи, зокрема в західноукраїнському регіоні, відносились до спроб відродження уніатства як релігійно-політичної організації на націоналістичних основах дуже негативно. РПЦ та інші релігійні об'єднання були категорично проти цього [28, с. 67]..

Несумлінність становищ республіканської влади у відношенні до УГКЦ спричинила наростання напруженості не лише внутрішньо в республіці, а й на міжнародному рівні. З початком липня 1989 року у Центральний Комітет Комуністичної Партії України надійшла доповідь, в якій висвітлювалися неприємні наслідки обстановки, що виникла навколо УГКЦ. Автор доповіді, А. Меркулов, який очолює відділ зовнішніх зв'язків Центрального Комітету Комуністичної Партії України, повідомляв, що відмова в реєстрації релігійних громад і Української католицької церкви все більше негативно впливає на міжнародний авторитет Української РСР та СРСР взагалі. Він приводив конкретні приклади, такі як звернення 14 американських сенаторів до М. Горбачова, в яких вони висловлювали обурення через переслідування релігійних діячів в Україні. Крім того, було внесено питання про порушення релігійних свобод в УРСР на засіданні комісії з прав людини в Женеві. СРСР також звинувачували у невиконанні узятих на себе зобов'язань у сфері прав людини, особливо у контексті обмежень прав віруючих Української католицької церкви. Крім того, А. Меркулов визнавав, що «з юридичної точки зору Конституції СРСР і УРСР, а також законодавства відсутні підстави для відмови у реєстрації Української католицької церкви», і при цьому висловлював сумніви щодо

переконливості аргументів проти УКЦ (зокрема, співпраці з нацистами та саморозпуску). Відкладення вирішення цього питання подальше породжує загрозу підриву авторитету Компартії України та радянської влади і може мати негативний вплив на політичний клімат у західному регіоні України під час виборів 1990 року [99, С. 15-20].

Щодо позицій РПЦ, то вони обмежувались захистом власних інтересів і униканням конкуренції з боку УКЦ. Однак політичні втрати, що впливали з такої ситуації, несли партійні і радянські органи. Тому було запропоновано створити комісію, яка змогла б знайти вихід із даного становища, не порушуючи відносин між державою та РПЦ. Загалом, документ містив досить точний аналіз ситуації, проте пропозиції, які внесло керівництво республіки, не знайшли віддзеркалення, і влада не поспішала змінювати свій антикатолицький курс.

В другій половині 1989 року релігійний рух в Західній Україні набув значущих розмірів. В обласних і районних центрах, а також у селах регіону відбувалися скоординовані та масові релігійні заходи, спрямовані на підтримку запланованої на кінець листопада зустрічі М. Горбачова з Папою Римським в Італії. Під час цих подій, дії віруючих та їхні вимоги ставали щораз більш радикальними. Це свідчило про якісно новий оборот подій, в якому греко-католики переходили від прохань і петицій до настійливих вимог щодо повної легалізації УГКЦ. Особливо вражаючою стала 100-тисячна маніфестація греко-католицьких віруючих по вулицях Львова 17 вересня 1989 року, яка відбулася під гаслами легалізації УГКЦ.

Цей події, за оцінкою радіо станції «Свобода», визнали найвиразнішим проявом потужності Української католицької церкви в умовах формально атеїстичної держави... Після таких подій відзначається зміна політичного клімату в Україні, і згідно з його прогнозами, питання легалізації УКЦ фактично вирішене, залишається лише його офіційно зафіксувати юридично. Під час осінньої кампанії на підтримку УГКЦ розпочався процес захоплення не лише колишніх культових споруд, але й активних храмів РПЦ. 29 жовтня греко-католики взяли під контроль Преображенський собор у Львові, а 20 грудня

подібна спроба відбулася в Івано-Франківську. Ситуація в регіоні почала виходити із-під контролю [97, с. 77].

Реалізуючи це, партійно-державне керівництво було вимушене прийти до компромісу для того, щоб зберегти контроль над процесом, який міг вийти з-під контролю. 21 листопада Рада в справах релігії при Раді Міністрів УРСР визнала доцільним дозволити реєстрацію греко-католицьких громад, відокремивши питання про утворення греко-католицької церкви східного обряду як самостійної церковної організації до того моменту, коли це питання буде вирішено на переговорах між Римом і Московією. Рада оприлюднила заяву, в якій анонсувалась можливість реєстрації греко-католицьких громад відбулося це 28 листопада. За їхньою думкою, це мало створити умови для виведення маси віруючих з-під впливу екстремістів. Позиція влади була ясною: перемістити питання легалізації та, отже, реабілітації УГКЦ та державного рівня на складний рівень міжнародних переговорів між Московитів і Риму. Точно за такою формулою — офіційне записання замість узаконення — завершилися переговори між Папою та М. Горбачовим, що не виправдало сподівань греко-католицьких віруючих. Відмежовуючи роль держави в процесі реабілітації УГКЦ, М. Колесник заявив, що вона "як релігійний інститут, ніколи не зазнавала кримінального переслідування", і держава не має права втручатись у внутрішні церковні справи [106, С. 29-35].

23 січня 1990 року в Преображенському соборі міста Львова відбувся церковний собор УГКЦ, в якому взяли участь 6 архиєреїв та понад 150 ієреїв. На цьому соборі була проголошена надання прав Української греко-католицької церкви на Україні. Лідером собору був архієпископ В. Стернюк, представник Глави УГКЦ в Римі кардинала Мирослава Івана Любачівського.

Собор визнав Львівський собор 1946 року неканонічним і його рішення - недійсним. В зв'язку з цим собор звернувся до органів державної влади із вимогою реабілітації репресованих греко-католицьких ієреїв вимагав повернення майна церкви, яким вона володіла до заборони, та визнання церковної організації УГКЦ.

Після собору розпочався масовий процес переходу віруючих підпорядкування до УГКЦ. Станом на 1 лютого 1990 року в регіоні було подано 435 заяв на реєстрацію греко-католицьких громад, а цей процес тривав до вересня 1990 року. РПЦ зазнала втрат, втративши приблизно 70 відсотків своїх громад та священників, які переважно перейшли до УГКЦ. На початку лютого було оголошено про вихід цих громад з під юрисдикції РПЦ та їх приєднання до відновленої Української автокефальної церкви, охопивши 312 парафій та 232 священники у Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях. Питання розподілу церковного майна та культових споруд ставало пріоритетним і різко ускладнювало ситуацію, створюючи загрозу конфліктів на міжконфесійній основі. Індивідуальні випадки вирішення цієї проблеми за допомогою компромісу, як, наприклад, з кафедральним собором в Івано-Франківську, ще не вказували на загальну тенденцію до нормалізації ситуації [102, С. 10-20].

Під час виборчої кампанії 1990 року апеляції з питань релігійних відносин стали загальноживаним явищем, відзначаючи в регіоні і республіці велику роль у боротьбі за політичну владу. Новопоставленні демократичні органи Галичини прагнули вирішити належні питання, враховуючи не лише зазначені в застарілих законах положення, а й керуючись принципами сучасної демократії. Зважаючи на інтереси більшості членів релігійних громад в конкретному населеному пункті, такі рішення спричиняли негативну реакцію вищих релігійних ієрархій, проте вони допомагали зменшувати інтенсивність між собою. Рішення міської ради Львова від 6 квітня 1990 року щодо передачі собору святого Юра греко-католицькій церкві стало ілюстративним та вибуховим прикладом у вирішенні схожих питань. РПЦ організувала потік заяв, звернень і протестів від священників на місцях, які були адресовані патріарху Пімену, а також до партійних та державних органів УРСР і СРСР. У своїх вимогах вони настоювали на скасуванні даного рішення, вважаючи його незаконним, і висловлювали залякування щодо можливого виникнення конфесійної сутички в Західній Україні активісти висували вимоги щодо встановлення прямого президентського правління і підкреслювали, наскільки питання щодо приналежності цього собору було

ключовим. Це визначало не лише стан, а й взаємовідносини сил у релігійному житті даного регіону. Напруженість досягла свого піку у серпні 1990 року. Тільки рішення Львівської обласної ради від 14 серпня щодо передачі собору святого Юра греко-католицькій громаді, яке отримало визнання республіканської влади, пом'якшило ситуацію це сприяло нормалізації релігійної обстановки навколо нього та заспокоїло греко-католиків, які становлять більшість тут. Починаючи з 19 серпня 1990 року, він почав функціонувати як собор греко-католицької громади [107, с. 17].

Значуща подія для усіх прихильників в березні 1991 року відбулося для УГКЦ – Патріарх Мирослав Іван Любачівський прибуття до Львова 30 березня, глава Церкви. У той день він провів архиєрейську Божествену літургію в соборі святого Юра. 31 березня митрополит був присутній на мітингу біля Львівського театру опери і балету імені І. Франка, де його вітали представники Львівської обласної та міської влади.

У квітні 1991 року, після прийняття Закону про вільну совісті та релігієзначість Верховною Радою Української РСР, були вирішенні питання відновлення та функціонування релігійних громад в Україні. Відповідно до цього закону, релігійні організації отримали статус юридичних осіб, право власності на свої культові споруди та майно, а також можливість розповсюдження релігійної літератури. Були здійснені заходи з перегляду раніше прийнятих нормативно-правових актів, які протирічили цьому законодавству і ускладнювали нормальне функціонування релігійних груп, включаючи Греко-католицьку церкву. Цей закон надав Греко-католицькій церкві офіційне визнання, що дозволило їй акцентувати увагу на чисто релігійних аспектах своєї діяльності [110, С. 67-76].

Укладаючи підсумок, в умовах, коли партійно-державна система обмежувала можливості радянських громадян реалізувати заявлену у статті 52 Конституції СРСР свободу совісті, важливим етапом у напрямі легалізації УГКЦ стала публічна заява двох архиєреїв, 23 ієреїв, а також приблизно 180 богопосвячених осіб і люду УГКЦ.

У 1980-х роках УГКЦ понесла втрати серед мужів церкви та ієрархів. У вересні 1984 року упокоївся Римі верховний архієпископ Львівський, кардинал Йосиф Сліпий, змінився наступником Мирославом Іваном Любачівським, який отримав статус кардинала у 1985 р. Під час перебування на тортурних випробування в Казахстані відправили до дому отця архиерей Хіра, та згодом Мураній і Федорик. Також, ще до цього, були хіротонізовані та визначені на посаду архиереї І. Семедій та Ф. Курчаба.

Через різні процеси демократизації СРСР, розпочатого у 1985 році, було звільнено всіх політв'язнів, включаючи греко-католицьких священників. Вони у національному русі який відповідав правам людини. взяли на себе роль лідерів У 1987 році у Львові був створене товариство захисту Української Католицької Церкви під керівництвом Івана Геля. Цей комітет активно організовував різноманітні заходи, такі як великі мітинги віруючих і збір ініціалів під петиціями, наполягали на отриманні прав УГКЦ.

Впродовж того ж періоду група українських католицьких духовенств під керівництвом єпископа Павла Василика оголосила про вихід із підпілля. Священники виступили з вимогами щодо відродження УГКЦ, владики В. Стернюк, С. Дмитерко, І. Маргітич, при цьому активно підтримували цей рух. Ця ініціатива набрала особливої сили через відзначення на державному рівні приурочена хрещенню [89, с. 65].

Враховуючи, що діяльність греко-католиків набувала різноманітних форм і носила, за оцінкою влади, відверто націоналістичний характер, радянські та адміністративні органи стали вживати до найактивніших уніатів норми адміністративної і кримінальної відповідальності. Так в Івано-Франківську був притягнутий до адміністративної відповідальності Гаврилів, матеріали про діяльність богопосвяченого Чучмана, який свідчив Хреста перебував на Ярмчанщині подали під розгляд його тюремні матеріали, що міг відповісти за законом та направити до суду. На Тернопільщині за священодіяння були оштрафовані колишні уніатські священники Погорецький, Кандибалюк та інші.

Для послаблення діяльності уніатів, доповідав ЦК КПУ уповноважений Ради К. Литвин. залучається православне духовенство, проте в деяких місцях ця

боротьба використовується для зміцнення впливу на населення і суперечить законам про культуру, також вона супроводжується вимогами до радянських органів щодо розширення їх повноважень у проведенні обрядів, наприклад, хрещення в приватних квартирах та інших подібних заходів. Саме інформації повноваження областей свідчать, що боротьби і уніатським духовенством не набрала належного. відповідно до вимог влади, розмаху і планомірності [99, с. 15].

Зрештою цього і не могло бути, оскільки греко-католицька церква, залишаючись носієм української ідеї, одержувала постійну моральну підтримку від своїх вірних та від усіх патріотів нашого народу. На кожну згадку нашої церкви, зазначалося далі, хто відповідають за душоубство, включаючи Московську патріархію під керівництвом Патріарха Олексія, прокидаються і виходять зі сну від страху. Це сталося раніше і триває і досі ...Цей страх присутній не лише серед кремлівських чиновників, а й у Московській патріархії. Вони мають чітке уявлення про те, як відбувалася ліквідація Української Католицької Церкви, наприклад, тодішній патріарх Алексій закликав наше духовенство скасувати унію нашої Церкви з Римом, відмовитися від підпорядкування Апостольській столиці на зібранні Російської Православної Церкви в Загорську в присутності представника Римської Церкви, а саме Й. Віллебрандса, який ні під час заходу, ні після нього не виявив жодних формальних протестів. Апостольська столиця також не вжила жодних заходів у цьому напрямку. Як сказано та і зроблено. Здається, що вже все має свою відповідь, мертвих вважають закопаними, а документи, які підтверджують смерть, вже офіційно виписані. Проте страх не вщухає, оскільки, однак чи інакше, виявляється, що Українська Католицька Церква продовжує своє існування в Україні в катакомбах і розвивається в діаспорі. І саме це життя нашої церкви ставить в ступор кремлівських лідерів. Справді. Церква жила і розвивалася і саме її поширення в Україні пробуджувало свідомість патріотів і змушувало поволі відступати Москву, особливо за часів горбачовського перебудови. Природно, особливо помітно вплинуло на цей процес відзначення 100 – ліття Хрещеним Руси-України. Хоча святкування цього ювілею в третій рік

перебудови показали, що помимо проголошеної генеральним секретарем Михайлом Горбачовим демократизації радянського суспільства, справу українських греко-католиків і далі трактують та принципами застою хрущовського-брежневської доби. У пошуках союзники для необхідної реформи економіки і для неминучої в цьому звязку зміни суспільної свідомості громадян уряд змушений був піти назустріч Російській православній церкві: нові релігійні закони, що набрали чинності в січні 1989 року, значно полегшили щоденне парафіяльне життя православних громад та надали Російській православній церкві характер юридичної особи. У той же час греко-католики і далі даремне домагалися істотного права - права на легальне існування в СРСР і псячі заяв греко-католицьких громад та десятки звернень Комітету для оборони рідної церкви свідчили про рішучість вірних покинути нарешті довголітнє існування в катакомбах. Ці десятки тисяч підписів свідчили також про те, що поволі, але поступово зникає серед громадян УРСР страх, що характеризував їхню поведінку впродовж багатьох десятиліть. Нова відвага відкрито признаватися до своєї віри виявилася особливо під час святкувань . ювілею тисячоліття, наголошувалося в повідомленні Української Пресової Служби, в колишніх відпустових центрах Зарваниці, Гошеві та Грушеві, де десятки тисяч вірних брали участь у відправах. По селах Львівщини, Івано-Франківщини та Закарпаття священники правили та святили ювілейні хрести - незважаючи на всі перепони та на грошеві покарання.

А 1 листопада на Янівському цвинтарі, у Львові, кілька тисяч людей взяли участь панахиді в пам'ять Січових Стрільців: вперше від 1945 року власті цій відправі не перешкодили. І вперше при цій відправі серед греко-католицьких священників були також представники офіційного життя УРСР: письменники та творча інтелігенція [126, С. 19-20].

Упродовж того ж, ювілейного року Українська Греко-Католицька церква домоглася якщо не легалізація то хоча б напівофіційного статусу в УРСР. Священники та єпископи правили відкрито, за що й були карані, щоправда, матеріально Але як засвідчив один із священників, коли старі закони фактично втратили свою чинність, а нові ще не були прийняті.

До такої неофіційної лояльності і боку органів влади спричинився той факт, що визначав 1988 рік як один із досі найважливіших в історії Української греко-католицької церкви: вперше від своєї ліквідації 1946 року в СРСР вона вийшла дійсно з підпілля - на снігову арену Вийшла не тільки заявами - до 1987 року, але таки в дійсності реально До цього значно спричинилася і перша після другої світової війни зустріч українських єпископів і священників з України з представниками Святого Престолу 10 червня 1988 року в Москві. Під час півторагодинної бесіди делегація українського духовенства обговорювала з Державним Секретарем Святої Столиці, кардиналом Августином Казаролі справу легалізації Української греко-католицької церкви. І хоча становище уніатів після цієї події не дуже змінилося, однак на політичну ситуацію УГКЦ в СРСР такі переговори з представниками Святого Престолу безперечно мали вплив - 25 жовтня 1988 року делегація греко-католиків була прийнята уповноваженим Ради в справі релігій при Раді Міністрів СРСР Костянтином Харчевим. Упродовж трьох годин п'ять українських єпископів та вісім священників інформували про ситуацію їхньої церкви в Україні та обговорювали можливості її легалізації. Делегація передала меморандум, у якому наголосила, що так званий Львівський Собор 1946 року не представляє ніякого релігійного, правного та морального зобов'язання для українських греко-католиків. У книзі відвідувачів цієї установи єпископи та священники поставили підписи, вказавши свої посади. Це також була історична подія, оскільки запис був водночас спростуванням тверджень радянської преси, мовляв, УГКЦ - це фантазія Ватикану і ЦРУ. [113, С. 29-30]

Відтепер – це історична подія! Це також аргумент проти постійних і тривалих радянської преси, що українські католики - фантазія Ватикану і ЦРУ. Тепер вже не могла вона твердити, що Українська греко-католицька церква - це лише кілька німечних старих. Наступного місяця знову прибула делегація українських греко-католиків до Москви: 17 листопада єпископ Павло Василик та священники Михайло Гаврилів, Григорій Сімкайло, голова Комітету для оборони церкви Іван Гель і член Комітету Марія Гелі взяли участь у міжпарламентарній зустрічі представників радянських та американських парламентарів і сенаторів

Вислухавши уважно аргументи єпископа Василика, що обороняв свою церкву від закидів з боку радянських урядників, сенатори обіцяли підтримати справу легалізації УГКЦ [111, С. 29-30]

Українську делегацію прийняв 18 листопада заступник посла австрійської амбасади в Москві та передав їй листа австрійського президента Курта Вальдхайма, що обіцяв підтримати справу легалізації Української греко-католицької церкви. Справа українських католиків стала гемою переговорів між представниками урядів Заходу та СРСР. Повернення легального статусу Українській греко-католицькій церкві ставало в свідомості західних політиків одним із істотних доказів дійсної демократизації радянського суспільства. У між часі греко-католики УРСР, зі своєю боку, все виразніше домогалися від властей дотримання конституції СРСР, що гарантує всім громадянам однакові права. Щоб наголосити своє конституційне право на вільне віровизнання, священники, монахи та монахині висилають до районних прокуратур скарги за пограбування церковного добра, що вони вважають порушенням конституції.

Зі свого боку, влада УРСР також готувалася до можливої легалізації Української греко-католицької церкви: на сторінках преси і в радіопередачах пропагандисти далі повторювали за допомогою деяких православних священників старі аргументи, що унія була ворогом нашого народу.

Нацьковані сталою антикатолицькою пропагандою православні священники по селах Західної України навіть закликають своїх вірних до антикатолицьких акцій: у селі Труханів на Львівщині наприклад, православні спалили кузню греко-католицького коваля. А водії автобусів бойкотують греко-католицьких пасажирів, що змушені добиратися до свого села пішки. Але війна проти греко-католиків має також набагато драматичніші наслідки. На Івано-Франківщині помножується число знищених або пограбованих церков. У статті на старих позиціях Михайло Горинь цитує урядовця з справ релігії Львова, який висловлює можливість легалізації УКЦ з метою вказуючи на необхідність застосування непопулярних заходів запобігання ,потраплянню недіючих храмів у руки греко-католиків. Способи, які були застосовані, включали наїзди на сільські церкви за допомогою загонів міліції, конфіскацію ікон та хрестів,

підпалення церков або їх перетворення в складські приміщення. Наприклад, після пограбування приміщення перетворили на дім прогресу, це стосувалося церков у селі Брошневе та ж ситуація спідкал і села того регіону [68, с. 10].

Упродовж років селяни безпомічно терпіли таке нищення своїх історичних пам'яток. Відтепер вони починають чинити опір. Однак греко-католики були безрадні проти більш субтильної відповіді властей на активізацію їхніх громад. Упродовж 1988 року районні виконавчі комітети на спілку з представниками Російської православної церкви почали відкривати недіючі досі церкви в селах з особливо активними греко-католицькими громадами.

Найсенсаційніша акція відбулася у вересні в Гошеві, де після святкування тисячоліття Хрещення, в якому взяли участь кілька тисяч греко-католиків, закритий василіанський монастир відкрили - для російських православних монахів! Такі кроки властей, однак, швидше збуджували опір серед греко-католиків, спонукали їх до активних дій [136, С. 10-20].

16 травня 1989 року до Москви прибули делегація представників духовенства УГКЦ в Україні у складі: єпископа - Філімон Курчаба, Софрона Дмитерко, Павло Василик; священники Григорій Сімкайло, Володимир Війтишина, Іван Возняк. Вони представили звернення щодо наданню прав УГКЦ Голові Президії Горбачову. Оскільки Той тоді перебував у відрядженні в Китай, делегація вимагала зустрічі з його заступником, Анатолієм Лук'яновим. Духовні особи з'явилися в священничому одязі до приймальної Верховної Ради, де їм призначили аудієнцію на день 17 травня. Цього ж дня відбулася зустріч єпископа Павла Василика із західними журналістами, і владика повідомив їх, що приїзд представників ієрархії УГКЦ до Москви був спланований саме на цей час - якраз за кілька днів до з'їзду народних депутатів СРСР, щоб звернути увагу останніх на стан УГКЦ в Радянському Союзі. Коли наступного дня владик повідомили, що Лук'янов їх не прийме аж до закінчення роботи з'їзду, духовні особи офіційно оголосили, що вони не покинуть Москву і будуть голодувати до того часу, поки з ними не відбудеться запланована розмова. Московські чиновники заворушилися, і ввечері працівник відділу по прийому громадян Верховної Ради Віктор Забазов запросив владик на розмову. На зустрічі був присутній

представник всесоюзної Ради в справах релігій Валерій Веснапов. Владикам запропонували ще раз зустрітися, наступного дня - 18 травня. Дійсно, розмова відбулася, але знову не на належному рівні. Делегацію прийняв Володимир Колесников - завідуючий відділом апарату Верховної Ради СРСР. Чиновники намагалися відвести розмову від суті справи, і тому владика змушені були продовжувати голодівку. Ця тактика виявилася ефективною, бо з кожним днем делегацію приймали щораз вищі особи. Хоча радянські бюрократи всяко намагалися уникнути розмови і перекладали зустрічі на інші, не заплановані, години, все-таки 19 травня о 15 годині делегацію УГКЦ прийняли Юрій Христораднов, заступник Голови Верховної Ради СРСР, і заступник голови Ради у справах релігій Іволгін. Владика виклали свої проблеми, і Христораднов пообіцяв, що питання легалізації УГКЦ буде відповідною комісією Верховної Ради. В розмові чиновники знову знімали з себе відповідальність і посилалися на те, що вирішення цієї проблеми належить до компетенції Верховної Ради УРСР і Московського Патріархату [95, С. 26 – 30].

Владика покинули Москву з надією і оптимістичним настроєм. але радянський бюрократичний апарат почив застосовувати нову тактику боротьби щодо представників УГКЦ, які зверталися до різних інстанцій у справі легалізації церкви. їх. після довгих старань, приймали, вислуховували але все закінчувалося відмовками. Водночас на місцях стали ще жорстокіше переслідувати священників, активістів і вірних церкви, заарештовую зокрема священників.

У відповідь починає підніматися хвиля народних протестів. У місті Старий Самбір Львівської області 29 травня до відділу міліції прийшло близько 2 тис. селян з сіл Стара Сіль, Стара Ропа та інших з вимогою звільнити засудженого на 15 діб священника Української греко-католицької церкви о. Михайла Волошина, якого продовжували утримувати під арештом, хоча термін його ув'язнення вже закінчився. Люди заявили, що не розійдуться, доки о. Михайла не звільнять, їхня твердість примусила міліцію поступитися, і священник Волошин був звільнений Кілька днів продовжувався мітинг протесту, в якому брало участь близько тисячі осіб, проти адміністративного арешту о. Миколи

Сімкайла на 15 діб за проведення Богослужіння 18 червня на кладовищі в Івано-Франківську. Багато важили і звернення голодуючих греко-католиків до державних діячів та світової громадськості [46, с. 67].

В цьому контексті слід підсумувати наступне відзначив перед усім суспільством та західним світом активність Церкви, яку багато хто вже мислив неіснуючою. Про це важливий момент висловив доктор Олег Турій, директор Інституту історії Церкви УКУ. Окрім цього, заява стала приводом для формування позитивного ставлення до катакомбної Церкви серед тих, хто раніше, через відсутність інформації, не вважав себе її прихильником у часи підпілля. Це стало причиною того, що у недалекому майбутньому мітинги, спрямовані на легалізацію УГКЦ, отримали значний прихильників.

І годі настав той час коли Всевишній додав вірним УГКЦ останню краплю мужності - 28 жовтня 1989 року 8 тисяч парафіян Преображенської церкви у Львові на чолі зі своїм священником Ярославом Чухнієм повернулися під омофор Римського Папи та закликали всіх насильно приєднаних до Російської православної церкви повернутися в лоно своєї, рідної. Цей процес уже неможливо було зупинити. А тому плота УРСР змушена була погодитися на реєстрацію греко-католицької церкви. Відтак Синод УГКЦ із задоволенням відзначив, що греко-католики повинні мати законні підстави, які користуються усі релігійні об'єднання. У Львові 1990 р. відбулися соборові засідання який відкинув і визнав неіснуючим так званий Львівський Собор 1946 року, що призвів свого часу до ліквідації греко-католицької церкви в УРСР. Воля, мужність, нескореність і непохитно упевненість в чистоті своєї віри повернула греко-католикам України істину.

2.2 Відродження Церкви

У кінці 1980-х та на початку 1990-х років широкий суспільний рух за відновлення діяльності Української Греко-Католицької Церкви став важливою складовою української опозиції. Як правильно відзначив Степан Кобута, цей рух

пройшов крізь межі суто релігійного питання і набув політичного характеру. Протягом 40 років УГКЦ виконувала своє служіння у такому не простому втаємниченому часі, після насильницької та злочинного знешкодження у 1946 році. Тисячі священиків і монахів, включаючи архиєрея Йосифа Сліпого, були ув'язнені та вислані до концтаборів. Сотні молитовних громад були примушені змінити конфесійну приналежність, а найбільш рішуче налаштовані священослужителі, вирушили у підпілля. Радянські джерела та офіційна прес-служба намагалися викривити історію УГКЦ, здійснюючи фальсифікації образу цієї церкви. Могутній комуністичний пропагандистський апарат та РПЦ проводили ідеологічний тиск на віруючих, спрямований на перекручення релігійних утисків. Система цілісного атеїзму прагнула вивести із ладу релігійну думку галичан і закарпатців з обігу та активно протистояла Греко-Католицькій Церкві. Остання, на протязі століть, виступала як основний стовп національної свідомості, сприяла самооборони та погодженню української самобутності. Церкви були віддалені у підземелля, їхні храми зачинили, стерли з лиця землі або перетворили на господарські приміщення. Також дехто з храмів мав удачу стати власністю ортодоксії або культурної спадщини. Система вважала, що цей руйнівний процес на заході зокрема на її теренах є необоротним [34, С. 19 – 21].

Шлях за свої права УГКЦ легітимною не припинявся від собору 1946 р., але набував особливого поширення та активності з приходом Горбачова до влади в 1985 році. З метою самозбереження системи та крізь призму відкритої суспільно-прибуткової кризи комуністична система розпочала реалізацію реформаційних змін у політиці.

Проголошення конкурсного відбору на впровадження політичної реформації суспільства, введення одногосності та розширення множинності в рамках соціалістичного порядку. Як зазначив єпископ Ігор Ісіченко з Харкова, це фактично було внесенням потужного елемента невизнання в систему комуністичного управління. Цей новітній курс не міг обійти увагою змін у церковно-релігійній політичній влади та реконструкції стосунків між державою і церквою.

Розгортання подій визначила спільні переговори М. Горбачова з ієрархами РПЦ, що відбулася в кінці квітня 1988 року. Під час цієї зустрічі з генеральним секретарем, що проголосив про анулювання відмінність заходів у сфері релігії, повернення заборонених храмів громадам, і започаткування розробки нового акту щодо вільної совісті. Він запевняв, що процес перебудови, відвертості і державності повністю застосовується до церковних відносин без будь-яких обмежень.

Таке рішення було обумовлене не лише скасуванням дискримінаційних заходів, але і відзначенням тисячну річницю хрещення на державному рівні. У липні 1988 року, з цієї нагоди, Папа відправив Літургію українською мовою для вірних і духовенства, які налічували 15 тисяч присутніх в базиліці святого Петра. Спрямованою на відновлення батьківської церкви були події, які викликали нову хвилю релігійного руху серед галичан і закарпатців [44, С. 10 – 20].

Товариство душпастирів у серпні 1987 року у Львові дійшла до спільної думки подати колективну заяву до Москви про вихід з підпілля спільнотою та про надання прав УГКЦ. Цей рух здивував та збудив підтримку громад великої греко-католицької церкви. Всім цим процесом був ініціатор єпископ Павло Василик, який протягом десяти років проводив підпільну діяльність [16].

Архиєрей Павло Василик перебував у таборах Мордовії, де був утримуваний разом з Патріархом Йосифом Сліпим. В той період, використовуючи принцип які мали на меті вільну совість, заявленої у Конституції СРСР, два архиєреї та понад 25 священослужителі УГКЦ оприлюднили звернення до Папи. Вони висловили бажання вийти із таємних умов та висловили прохання отримати підтримку для наданні прав УГКЦ в СРСР.

Прибувши до Москви, у 1988 року товариство Івано-Франківської єпархії УГКЦ, що оперувала в умовах підпілля, та взяла участь у висловленні своєї думки у переговорах з Радою питань релігії при СРСР, спрямованих на узаконенню Церкви. З прояви релігійної ідеології, ці переговори завершилися не маючи бажаного ефекту, оскільки влада того часу трактувала подібні ініціативи та виходи парафій із підпілля як нормативну практику. Крім того, згідно з

директивами Москви, державні структури України активно притримувалися заходів для придушення будь яких ідей греко-католицьких вірян. Засоби масової інформації швидко видавали публікації з проти церковним змістом, посилювали пропагандистську кампанію, спрямовану на моральному та дискредитичному знешкодженні УГКЦ [44, с. 26].

Рух, що долучив суспільно-релігійні ідеї на західних теренах наприкінці 1980-х років, став частиною масштабного загальнонаціонального відродження. Прагнення радянської влади до створення демократичного образу в очах світового співтовариства обмежувало її можливості в придушенні цього руху. У 1987 році Москва була зумовлена дати волю понад 300 українських політв'язнів, оскільки вони, здійснювали принципи максимальної прямої, активно приєднались до подальшої боротьби проти системи. Виступаючи проти зlodіян прав людини ці особи стали провідниками Української Гельсінської групи. Ідейний комітет за звільнення полонених сумління: Лук'яненко, Чорновіл, Гель та інші., які активно відстоювали право власності УГКЦ. Засновуючи комітет політв'язень І. Гель, тим самим оберігав УГКЦ, сюди ж ввійшла сам правляса Церква. Налагодив і діяльність часопису голос, який зосередив на русі народу і політики [133, С. 26 – 30].

Цитата львівського історика Ю. Зайцева відзначає, що особливістю заключного етапу національно-визвольного руху в Україні було розкривання опозиційної діяльності, зростання її масовості та удосконалення людей реалізувати нагромаджений роками невдоволення та виражанню емоції у русі до волі. Бажання людей до самовираження та самовизначення в політичному та релігійному житті Український народ проявляв творчу особливість творення політичних партій та вихід заборонених церков в умовах втаємничення. Цей потенціал був спрямований на все людне та релігійне відновленню відображаючи. Ці ідеї проявили вплив на представників нової національної еліти та патріотично налаштоване душпастирство, яке активно займалися публічному розголошуванню своїх поглядів. Ця діяльність включала масові заяви-звернення до партійних та державних верхівок влади, організацію багатотисячних заходів, демонстрацій та відправ. Також варто згадати про відкрите звернення лист до

Горбачова від початку серпня 1987 року, який уособлював важливість цих питань і виражав бажання змін у суспільстві.

Підкреслюючи необхідність існування законної опозиції В'ячеслав Чорновіл, рішуче прагнув перебудови національної політики Москви відносно України та відсторонення від влади комуністичного керівництва з В. Щербицьким з його очільниками. Товариство греко-католицьких ієрархів та священиків протягом 1988-1989 років неодноразово висловлювали свої вимоги щодо надання прав Церкві на початку 1989 року єпископ Павло Василик із Івано-Франківська звернувся до Михайла Горбачова із проханням про зустріч та переговори щодо актуальних питань, пов'язаних із настановчими моментами нашої Церкви. Товариство архиєреїв та духовенство УГКЦ прибула до Москви в травні того самого року з документацією до Горбачова про надання прав Церкві та поспілкувалася на тему релігії [18].

Група греко-католиків у Москві розпочала голодування, яке тривало до завершення листопада 1989 р. це зумовило отримання негативної відповіді від і Горбачова. Про те, ці товариства привернули увагу нараді з питань безпеки і співпраці в Європі з петиціями та її учасників Віденського і Паризького форумів держав-учасниць. Заходи, які відзначали річницю хрещення Русі-України, набули особливого значення. Після зустрічі президента Горбачова з Папою в Римі і налагодження мирних дипломатичних відносин між СРСР і Ватиканом, виникла можливість висунути питання щодо наданні прав УГКЦ і реєстрації її структур на належному рівні. Нового закон про нелажність совісті, який мав обмежувати відповідальність міжнародним правовим актам з прав людини та релігійних без обмежень, в результаті цих подій влада Кремлю згодилася на погодження,

Різні організації, групи та фонди активно та наполегливо брали участь у полегшенні відновлення Церкви, надаючи їй підтримку. У вересні 1989 року відбувся перший збір, на якому об'єднався навколо 280 тисяч членів і прийняли рішення щодо церков в Україні. Вона пропагувала ідею свободи віросповідання, конкретизувала суть закону про відокремлення Церкви від держави, вказувала на співпрацю РПЦ з комуністичним режимом, вимагала легалізації УГКЦ та

перешкоджання у відродженні національних церков осуджувала Московський патріархат. Утім, на Другому зібранні Руху в 1990 році, коли питання легалізації було вирішено, і розпочалася реальна процедура відродження відзначено важливий внесок релігійних чинників у процес будівництва держави та відновлення УГКЦ. Цей акцент на переважаючих національно-патріотичних цілях перш за все задіяний, протягом віків та виконував роль фактору у самобутності та об'єднанні українського етносу з історією Греко-Католицької Церкви. Греко-Католицька Церква успішно зберегла українську ідентичність в умовах складних обставин, впливаючи на народні звичаї, обряди і традиції. За століття вона мала значущий вплив адже визначала соціальні відносини та сприяла ідейно-політичній єдності українського народу та формувала суспільство та культурну свідомість. Сприяння національному відродженню України визначалося необхідним умовою для процесу становлення держави через взаємодію з відродженням національної Церкви [45, 17-20 с.].

Розуміючи загрозливий для системи розвиток ситуації в Україні, особливо на заході країни, запобігання зростанню греко-католицького руху, партійні правоохоронні структури приймали заходи для її унеможливлення.

Вони розраховували фортуна та велику надію на православну церкву, чия ієрархія відкрито виступала проти легалізації УГКЦ. Митрополит Київський та Галицький Філарет використовував залякування для впливу на суспільство, запевняючи таке в разі узаконення Української Католицької Церкви може виникнути нова хвиля релігійних розбратів, і нові лідери можуть розгорнути агресивну кампанію, що спричинить ворожнечу та конфлікти в суспільстві.

Таким чином радянська партія, влада і РПЦ заявила одноголосно в єдиному фронті проти відбудови Української Греко-Католицької Церкви. Цікаво, що їх аргументація в рішучому вигляді змінилася, і вже не висуваються такі безпідставні звинувачення, як окупація німцями, протинародна ідея, Рим і СРСР вороги.

Відмова Комуністичної партії від позитивного ставлення до надання прав Церкви у заяві її Центрального Комітету розцінювалася як не лише відсутність обмежень та недопущення використання релігії в антисоціальних і

націоналістичних цілях а заборона для віруючих. Радянський Союз та його партійні органи, особливо в західній частині України, відносилися з великою ворожістю до будь-яких спроб відродження уніатства, розглядаючи це, як намагання відновлення релігійно-політичної організації на націоналістичних підґрунтях. Верховка РПЦ та інші релігійні спільноти категорично виступали проти цього. Очевидно, вищий духовенство РПЦ не бажало втрачати свій вплив на західний регіон, особливо понад половини з 4 418 православних парафій в Україні припадала на цю церкву з урахуванням того та беручи до уваги, що так було на початку 1988 р. Однак серед ієрархії не вдалося знайти спільну позицію. єпископ Кирило висловлював таке становище укінці 1989 року: що кожна особа має право творити молитися Богу так, як вона вважає за краще, і не повинна бути осуджена і закони повинні поважати це право. Це без перебільшень є необхідне вручити католикам в українським можливість священодіяти в їхньому обряд у відповідності та притримуючись традиціями навіть якщо я не приймаю унію з точки зору богослов'я [55, С. 48 – 50].

Церковні та релігійні напруження в регіоні стали предметом уваги міжнародного співтовариства. Питання про переслідування УГКЦ, порушення релігійних свобод та прав людини греко-католиків обговорювалися на засіданнях комісії з прав людини у Женеві.

На підставі наведених аргументів 14 американських сенаторів звернулися з офіційним листом до М. Горбачова. З початку липня 1989 року керівник відділу ЦК КПУ А. Мерк у своєму записку висловив про невдоволені обставини довкола УГКЦ, у кінцевому висновку відзначено, що згідно з законодавством немає юридичних підстав для заборони Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ). Крім того, вказано, що подальше відкладання вирішення цього питання може призвести до підриву авторитету Компартії України та комуністичної влади, в західному регіоні України під час виборів 1990 року. могла мати негативний вплив на політичну обстановку.

Відбулися різко виражені виступи греко-католиків У другій половині 1989 року, які були спільно спрямовані та організовані вищими церковними постачальниками. Володимира Стернюка Місцєблюстителя Архієпископа

очолюваного цей рух, і його визначальні релігійні заходи зіграли важливу роль в цьому контексті. Хвиля протесту досягла свого піку під час масової демонстрації, яка відбулася 17 вересня у Львові, з обов'язковим гаслом про легалізацію УГКЦ. Перетворюючись на самостійний рух відродження греко-католицької віри та включаючи захоплення батьківських храмів Цей процес виявився невпинним.

У регіоні перший раз під контроль УГКЦ потрапили Преображенський собор у Львові та церква святого Іллі на Львівщині 29 жовтня. Із розвитком процесу відродження Церкви стало очевидно, що партійно-державні чинники намагаються отримати контроль над ним. У заяві від 21 листопада 1989 року Рада у справах релігії при Народному Міністерстві УРСР оголосила про реєстрацію греко-католицьких громад та надання їм усіх прав, передбачених законом для релігійних об'єднань. Одночасно в заяві було відзначено, що питання про створення греко-католицької церкви східного обряду як самостійної церковної організації відкладається до переговорів РПЦ з Ватиканом [46, С. 39 – 40].

За таких умов в період 23 січня 1990 року архієпископ Володимир Стернюк сходився в Львові на церковний собор УГКЦ, в якому присутні були шість архиєреїв і 150 душпастирів. На цьому зібранні була оголошена надання прав Церкві, визнано неканонічним псевдособор 1946 року, повернення Церкві її храмів та визнання церковної організації УГКЦ висловлено вимоги щодо реабілітації репресованих представників греко-католицького духовенства.

Цей епохальний акт став причиною широкомасштабного переходу віруючих з православ'я та реєстрації греко-католицьких громад. У лютому надійшло понад 435 заявок на реєстрацію відновлених парафій, і до кінця року було відновлено 1677 греко-католицьких громад. Локальні ради, які були обрані демократичним чином, відігравали важливу роль у цьому процесі, активно вирішуючи питання та втілюючи прийняті рішення, навіть при невизначеній політиці Києва. Львівська обласна Рада народних депутатів 4 травня 1990 року ухвалила постанову про релігійні конфесії на Львівщині, де визнала історичну справедливість та реальні права людини, зокрема свободу совісті. Рішення було

прийняте враховуючи об'єктивну ситуацію в регіоні та на підтримку ініціативи обраних представників Львівщини [122, С. 35 – 45].

1. Кожна конфесія не маючи юридичних перешкод має право на існування.
2. Відновити всі права УГКЦ та не перешкоджати їм.
3. На районному рівні статусно представити громаду.

Рішенням визначався механізм передачі храмів відновленим конфесіям; наприклад, собор святого Юра, який слугував історичною резиденцією митрополита УГКЦ, повертався під юрисдикцію митрополії. Львівська обласна рада пропонувала Верховній Раді УРСР розглянути питання щодо відновлення прав українських національних церков. Ця резолюція, особливо щодо передачі собору святого Юра, спричинила серйозне непокоєння в ієрархії Руської Православної Церкви. Їхні протести були направлені проти владних і партійних структур республіки, СРСР та патріарха Пімена з Московії. Проте процес відродження УГКЦ тривав [119, С. 19 – 30].

Зазначимо, що відновлення законного статусу Церкви, розвиток її діяльності та формування структур, а також утвердження релігійного життя греко-католиків відбувалися в умовах складної ситуації громадсько-політичного життя в Україні. Упродовж десятиліть комуністична пропаганда систематично накладала свої стереотипи на УПЦ МП, а широка антикатолицька політика режиму є ключовим фактором його внутрішньої стратегії. Неможливо ігнорувати вплив РПЦ, яка контролювала не тільки регіон, а й всю Україну, протягом понад сорока років. Спільнота в партійних та урядових колах виступала проти відродження УГКЦ, основні обґрунтування включали потенційну втрату мільйонів віруючих, значних фінансових прибутків і тисяч церковних споруд, монастирів та іншого майна. На початку 1991 року кількість громад у Львівській області перевищила тисячу, в Івано-Франківській області було близько чотиреста, в Тернопільській області - приблизно чотиреста, а в Закарпатській - сто тридцять, тоді як РПЦ вдалося контролювати лише близько шістсот з них [100, С. 19 – 25].

Протягом періоду виходу УГКЦ з підпілля та в початковому етапі відновлення, церква мала лише три єпархії в Україні, які були підпорядковані Ватикану через Апостольського нунція в Україні. Вони утворювали Львівську Митрополію під керівництвом архієпископа В. Стернюка. Глава УГКЦ, Верховний архієпископ і кардинал Мирослав-Іван Любачівський, перебував у Римі з 3 по 10 лютого 1991 року, а в Ватикані відбувся синод із участю всієї духовної структури Церкви та архиєреїв із заходу останній поза Україною. Відзначивши ситуацію в Україні, він прийняв рішення перевести центр УГКЦ до Львова. Митрополит М. Любачівський прибув 30 березня до України історичного центру УГКЦ, де того ж дня у соборі святого Юра відслужив архиєрейську Божественну Літургію. Наступного дня його вітали керівники області та тисячі греко-католиків він взяв участь у великій академії. У зв'язку з цим Папа Іван Павло II направив кардиналові М. Любачівському послання, в якому зауважив: Благополуччя, яке призвело до відродження Католицької Церкви в візантійського обряду та її юридичного законності відновлення духовенства, дозволяє тепер Вашій Емінінції відзначити Воскресіння Господа Нашого Ісуса Христа у Львові українському кафедральному соборі це значущий поворот. Це закриття епохи, що була визначена свідченням віри та твердою непохитністю стійкістю відданістю Петрівському престолу тисячами вірних Церкви в Україні., які разом із своїми пастирями несли хрест і сприяли відродженню того чого прагнули [16].

Із початком нової епохи в її історії, кінцю випробувального періоду гонінню церкві відбувся приїзд Глави УГКЦ та утвердження його на свято Юрському престолі у Львові, що позначив остаточне надання прав Церкві.

У своєму вітальному висловлюванні Чорновіл відзначав, що багаторічна боротьба народу за відбудову національної Церкви завершилася успіхом. Він стверджував, що історія має свої нераціональні закони, які не піддаються протидії ні радянську ідеологією, ні військовими силами. Відбулося те, що повинно було статися повернувся до свого дому: Патріарх Мирослав Іван Кардинал Любачівський Верховний Архієпископ глава і батько УГКЦ. Відіграючи важливу роль у національному відродженні України це стало

можливим через зусилля нашого народу в боротьбі за загальну волю, зокрема через внесок Галичини. Досягнення, які ми маємо на сьогоднішній день є лише під час зростаючі та наполегливій вірі за демократію та незалежність Української Держави стало можливим виходити з тіні УГКЦ. Для поширення віри та сприяння ідеї незалежної держави України ми покладаємо сподівання, що Ваша присутність на батьківщині допоможе Українській Греко-Католицькій Церкві докласти зусиль та ще більше зробити. Так, повернення Батька Церкви до України в значній мірі сприяло відновленню УГКЦ. І, як правильно відзначив тодішній заступник області Іван Гель, це було важливим етапом у рості церковних зв'язків та співпраці та сопричасті з іншими церковними націями [55].

У період, а саме у квітні, Рада УРСР затвердила ухвалу незалежність совісті. Цей закон вирішив одну з ключових проблем людського та держаного розвитку суспільства. Зрештою, всі обмеження та тягарі, пов'язані з духовністю та церковним життям, були відмовлені, і громадянам республіки законодавчо надано права на свободу совісті та віро вчення. Ініціативу вірних та релігійних спільнот стали тотожними з ініціативами держави [19, с.27].

Підсумовуючи розділ, варто проговорити наступне, релігія отримала новий суспільний статус і заповнилася культурним змістом. Почалося глибоку трансформацію роль, якої духовно відображався суспільному житті держави. Відбулося відновлення національної духовності через повернення до обрядів і звичаїв, заснованих на історичних традиціях народу. Законодавством України визнані свята, як Різдво ГНІХ, Воскресіння ГНІХВ, П'ятидесятниця (Зелених свят). [48, 17-26 с.]. Також варто зважити наступне, УГКЦ таки дійшла до бажаного одержавши офіційне визнання нарівні з іншими релігійними громадами України. Це відкрило нову сторінку нового етапу в її історії – а саме становлення і розвитку. Процес відродження Церкви розвивався надзвичайно бурхливо, про що свідчить динаміка збільшення її парафій (громад): 1988р – 260, 1991р. – 2001, 1997р. – 3098, на початку 1999 р. – 3212. Подолавши період міжконфесійних конфліктів, УГКЦ, яку з 2001 року очолює кардинал – митрополит Любомир Гузар, перетворилася у поважну силу національного-державного відродження.

РОЗДІЛ 3

НАЦІОНАЛЬНО – ДУХОВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ

СТАНІСЛАВІВСЬКІ ЄПАРХІЇ

3.1. Роль духовенства в боротьбі за легалізацію УГКЦ

Особливо актуальним постає питання необхідності налагодження адекватних стосунків між державою та УГКЦ, що в свою чергу забезпечить, участь УГКЦ етнонаціональному, релігійному та духовному розвитку українського народу. В період де тривало самовдосконалення, та середовище де народжувалася державність, де активно підвищилася напруженість викликів які уособлювали етно тобто людську та релігійну тобто духовність. Серед багатьох ідеологій, які стали на заміну комуністичні ідеології, яка скеровувалася на знищення релігії, закарбувалася у суспільстві нове розуміння релігії, що давало нове бачення цієї релігії. Теперішні групи суспільств, які мали вагомий авторитет на відбудову релігії, яка розділяла у собі два моменти: інтенсивний – той який базувався на духовному удосконаленні людей, та заохочення людей юного віку до цього удосконалення. Та екстенсивному – тому який уособлював зростання структур церкви для її розвитку [29, с. 10].

Зазнавши перешкод відновлення духовності та релігії, а саме не сприяння влади змінювати суспільство та люд, щоб вони притримувались цих суспільно-політичних змін. В таких обставинах духовне відновлення, має свої плюси та мінуси. Непростий та дискотуючий сенс тих етапів, які відбулись під час відродження, потребує багато часу для порозуміння і осмислення тих чинників та їх удосконалення. Однак з чинників, які зумовлюють і визнають спрямованість сучасного етнонаціонального та релігійно-духовного розвитку є українська греко-католицька церква [30, С. 29 – 30].

УГКЦ, як інституція духовно-релігійна, а водночас і етнонаціональна, використовуючи особливі, притаманні лише церкві, засоби впливу на особистість та спільноту (проповідь гуманізму і християнської моралі,

засудження зла і насильства та інші) виконує суспільно творчу функцію гірш не вихопиш національно та еклезіальну свідому особистість. Українська греко-католицька церква стала першою і поміж всіх українських церков, що засудила ті дії сучасної політичної влади в Україні, які суперечать моральним принципам християнства. Саме це забезпечує УГКЦ статус найавторитетнішої суспільної інституції серед українських греко-католиків [59, с. 19].

Одним і чинників духовного об'єднання українською народу може виступити теогуманістичним ідея, репрезентована християнськими церквами київської традиції. зокрема УГКЦ. Акцентуючи увагу на меті, яку покладає УГКЦ, серед інших церков, вона прагне до об'єднання, яке б мало функцію, як і зняття екуменічних непорозумінь, а стало б основним фактором, яке б дало люду своє знання про себе.

Поетапний критерій дав дозвіл пояснити загальне поняття можливостей УГКЦ, тієї яка є офіційним та винятковим явищем серед греко-католицького суспільства. В даній науковій роботі з'ясовується, що в контексті державно-церковних відносин УГКЦ, проповідуючи універсальні християнські цінності, формуючи світоглядні пріоритети, національну і еклезіальну самосвідомість українців, має вагомий, а зокрема, у Галичині - визначальний вплив на сучасне національне, духовне та релігійне відродження [20, С. 16].

Не менш важливим є методологічна база сучасного розвитку та функції церкви. Для цього послужили: декрети, документи, догмати, рішення собору, звернення єпископів та інші які демонструють кардинальну зміну у ставленні Католицької Церкви до світу, людини, самої себе.

Особливе значення для опрацювання цілого спектру проблем і сучасним соціальним поступом та місцем Церкви суспільно-політичних реалій, мали апостольські листи Івана-Павла II, твори, пастирські листи, звернення та відозви ієрархів УГКЦ митрополита А. Шептицького, патріарха Й. Сліпого. верховного архієпископа М. І. Любачівського, патріарха Л. Гузара. Відродження УГКЦ її активне входження в українське суспільство викликало інтерес дослідників до питання ролі духовенства УГКЦ у процесі етнонаціонального розвитку та збереженні сутнісної субстанції української нації, зокрема у періоди

бездержавності У сфері особливої уваги опинились постаті митрополита Андрея Шептицького та патріарха Йосифа Сліпого.

Підставою сучасного національно-духовного відродження та державотворення в Україні є генетичний взаємозв'язок національного та релігійної який онтологічно притаманний українському народові.

Досягнення УГКЦ у ділянці інтелектуального інтегрування й збагачення сприяло забезпеченню її провідної ролі майже у всіх ділянках загальносуспільного та загальнокультурного поступу українських греко-католиків. Саме духовнича еліта УГКЦ стала носієм ідей національного відрядження України. Обставини нинішнього національно-духовного відродження та державотворення свідчать про важливість і незамінність традиційних форм релігійності не лише як особистісного чинника, але і як суттєвого фактору суспільного життя, який у минулому відіграв першорядну роль у становленні політичної системи морально-правових і загальносуспільних цінностей. Сучасне українське суспільство потребує перманентного живлення з основоположних християнських джерел, які були визначальними для українського народу впродовж усієї його попередньої історії [27, 5-10 с.].

Відродження духовної ідентичності українського народу передбачає необхідності усвідомлення факту, що між державою, суспільством та церквою існує площина співпраці, мірилом якої є прагнуча людина. Метою такої співдії є консолідація спільноти, забезпечення єдності між Церквою та етносом, аж до їх солідарності.

Дослідження місця УГКЦ в системі взаємовідносин між державою та церквою передбачає необхідність аналізу концептуальних підходів, притіниш та теорій державно-церковних стосунків. Взаємини Церкви і держави визначаються не лише їх взаємодією у різних аспектах суспільно-політичного розвитку, але й принциповою обумовленістю, генетичною пов'язаністю обох суспільних сфер - політичної і релігійної. Відтак, відносини між церквою і державою можуть набувати різного характеру, який в свою чергу, визначим модель державно-церковних стосунків [100, С. 20 – 25].

Важливим етапом у ставленні держави і церкви є дотримання прав, які захистять права вірних. Серед таким прав є закон України 1991 р., який трактує свободу совісті. Описані в нім закони людей, перегукуються з міжнародним правом, що мають і дотичність у релігії.

Греко-католицька церковна традиція впродовж останніх чотирьох років найбільш адекватно і послідовно виражала українські національні інтереси. Беручи до уваги факт, то Галичина в новітній історії України була духовною митрополією загальноукраїнського національного відродження, та діяльність УГКЦ, а цій ситуації набувала загальноукраїнського значення. Через відсутність національної політичної еліти саме духовенство УГКЦ розробило програм національно-політичного розвитку і очолив цей рух. Власне національна специфіка УГКЦ стала тим фактором, що зумовив переслідування її з боку польської держави та СРСР [116, С. 25 – 30].

Протягом першої половини ХХ ст. лідером міжконфесійного руху Андрей Шептицький глава УГКЦ мав на меті план, який включав Україну, білорусів та москалів. Де виникали сутички через християнську єдність. Митрополит часто описував це в своїх творах. Варто знати, що і Йосиф Сліпий працював над обґрунтуванням справді новаторських підходах. Об'єднання церков він трактував як внутрішню потребу Божого Народу до об'єднання через посідання Христового Духу, який об'єднує всіх людей доброї волі. Джерелом, яке справді дає пояснення дружніх стосунків між католиками і православними, у суспільно-політичних обставинах в Україні, є написане душпастирське звернення кардинала Любачівського де він запевняє, що УГКЦ спроможна до міжконфесійного контакту, та дає поетапні кроки для цього [119, с.12].

По закінченню 1946 р. УГКЦ примушена повинна змінити на незаконні засади, які паралізували її можливості. У комуністичний час УГКЦ, користувалися тільки виконання потреб вірян. Легально діючи в діаспорі, УГКЦ мала можливості, завдяки активності Й. Сліпого не тільки співпрацювати з Римо-Католицькою Церквою в ділянці суспільного життя, але й консолідувати українців через відкриття Українського Католицького університету, мережі українських шкіл численних громадських організацій [135, С. 14 – 20].

В 1978 р. час коли активно працювали над відбудовою УГКЦ, було обрано Папу Римського, Івана Павла II. З його обрання, обставини і поведінка Риму у відношенні до нашої церкви мала позитивні корективи. В березні 1979 звертаюся новообраний Папа до Йосифа Сліпого, погодив легальність Берестейської унії, та гратолював шану до священнослужителів та всього людства [101, С. 11 – 17].

З 25.XI по 02.XII.1980 р. у пройшло синодальне зібрання архиєреїв УГКЦ, за головування Патріарха Сліпого.

У цей період синодальних засідань були відмінені постанови собору 1946 р. маю не закону підставу для функціонування [130, С. 15 – 20]. Архиєреї, які прибули на синод запевнили, свій обов'язок відбудови УГКЦ на свої рідній землі, та випустити духовну літературу для різних потреб.

Не менш важливим етапом в 1987 р. стало пом'якшення закону, що слугувало звільненню в'язнів, серед яких і було духовенство. Це також дало великий поштовх, відбудови церкви.

Рішучі видозміни настали в громадському та духовному періоді, в час комуністичного режиму та їхньої влади в 1985 р. Горбачов М., як секретар ЦК КПРС, запустив у дію напрямок, який у історії мав назву «перебудова», який стосувався і релігії.

У часи свого головування секретар ЦК КРПС, не бажав вирізнятися від інших, щодо поглядів на релігію, тому притримувався своєї атеїстичної думки [105, с. 15] .

Святкуючи 1000-ліття хрещення Русі, Горбачов узяв до уваги, відмінну функцію духовності у вишкочі Київської Русі. Видільно надається інформація у комуністичні пресі, про різні етапи релігійного життя суспільство того періоду.

По завершенню 1987 р. створена комісія, яка ставала в оборону УКЦ, очільником, якої був І. Гель. Ціллю комісії було узаконення, обмеженої комуністичним устроєм, церкву.

Комісія почало фіксувати підпис людей, тим самим мотивувала сприяння, визнання УГКЦ. Ці підписи очільник направив у вищі інституції СРСР. За цей період було сформовано 120 тис. ініціалів, священнослужителів та вірних за

узаконення УГКЦ. Та 60 тис. ініціалів, було направлено до Верховної Ради [65, с. 25].

Вірні, на теренах Івано-Франківської єпархії, які були за узаконення УГКЦ перебували біля своїх архиєреїв Кир П. Василик та Кир С. Дмитерка. За умов переімени, вірні не бажали бути на повідку незаконної влади, та підчинятися їх вимогам. Проголошення узаконення УГКЦ, відбулося висвітленням документу від духовенства та людей, головування архиєрея Кир П. Василика до Папи та очільника ЦК КПРС про вибуття з підпілля і старт привселюдного прагнення до узаконення УГКЦ у СРСР. За деякий час архиєрей УГКЦ, згадуючи у спогадах про ці події, які відбувалися у м. Львові в помешкані родичів єпископа, де і було написана заява.

З рук Папи, куди і було надіслане прохання, нашим бажанням було оскаржити, неправомірні дії Горбачова [123, с. 17]. Зверталися із таким зверненням, у якому йшлося наступне: «Що духовенство та люд, на теренах Своєї церкви в Україні, де залишаємо свої ініціали, запевняємо, що під час зміни СРСР і та обставинами, які покращилися у державі, та з нагоди тисячної річниці хрещення, бачимо не раціональність бути у підпіллі». Дане звернення підтвердила своїм ініціалами велика кількість духовних та богопосвячених осіб. У відпустовому місці Зарваниця, що на Тернопільщині, у липні 1988 р. приурочено ювілею хрещення України, служилася Божественної Літургії, в якій брали участь Архиєреї та числений люд. Цією спільною молитвою, показали свою стійкість не зважаючи на будь, що. У часі приготування цього дійства, розповсюджувалася інформація, на весь захід. Процесійна колона, мала початок неподалік від с. Зарваниці, с. Сапова. Звершував відправу, єпископ Кир Павло Василик, та отці. Відповідальність за створення умов та спорядження престолу, місійний хресту, процесії, що було насправду важко зробити у ті часи, яка і формувала цю колону та розповісти всім про це дійство, мав о. І. Сеньків. Під час відправи здійснювали святі тайни покаяння та євхаристії [67, 20-45 с.].

У середині травня 1989 р. на території церкви молилися відправу за померлих військових у часи II світової війни, це відбувалося на Богородчанщині с. Іванківка. За це духовенство мало штраф на 50 крб. Не погоджуючись з цим

поступком, яке не мало законних підстав, написавши закликав до влади СРСР та УРСР. Районні та обласні ради, які відповідали питанню релігії, просили про наступне: « Не забороняти віру, ту за яку прагнули та добивалися крізь роки наші предки, яка дана їм через Хрещення. Благаємо не застосовувати та не накладати обмежень, дисциплінарних стягнень, просто через то, що хочемо священодіяти». Під цим зверненням, лишили ініціали понад 300 людей [29, С. 16 – 17].

На Коломийщині весною греко-католики, 1989 р. звернулися з проською до Горбачова, запевнити свободу совісті, яка записана конституцією [59, с. 29].

Сконцентрувавши працю вірні, на проханні до влади СРСР у жовтні 1988 р. Архиєреї підпілля, до яких і відносився Кир П. Василик та Кир С. Дмитерко, прибули на зустріч очільником СРСР Харчевим, під час зустрічі піднімалися питання стану УГКЦ та узаконення її. Проте очільник заперечив позицію, про насильницькі утиски влади до церкви, і не підтримував УГКЦ, нажалі ця аудієнція не стала вирішенням питання. Проте духовенство наділі не здавалися, а старалися іти юридичним шляхом узаконення УГКЦ, тому у лютому 1989 р. ті ж самі єпископи прибувши до Москви з духовенством. Запропонували Горбачову, стати на шлях спілкування та проговорити про ситуацію, яка спіткала нашу церкву. Натомість і це не було результативним [2].

Ще однією можливістю був період у середині травня 1989 р. створивши комісію з архиєреїв та багатьма вірними, до яких належали Т. Сеньків, В. Війтишин, П. Василик, І. Возняк, М. Сімкайло, С. Дмитерко та Ф. Курчаба, які звернулися з проханням, до Горбачова, з проханням узаконення УГКЦ. Прохання налічувало всі обмеження, які були застосовані до вірних і духовенства після 1946 р. маючи на це законне підґрунтя, яке запевнялось конституцією та було гарантом, що коли відбудеться узаконення Церкви, це дасть великий привілей державі, ті вірні чії погляди були суперечними, не можуть мати активну позицію у її житті. Бо це стане каменем спотикання, для інших [7].

Уповноваженні органи влади, навмисно не приймали комісію, яка мала на руках усю цю документацію про узаконення УГКЦ, шукаючи постійно перешкоди та не потрапляння їм на очі. А очільник Горбачов, з візитацією у

Китайську Республіку, не зміг прийняти їх. Духовенство та вірні шукали різні способи, передати своє прохання заступнику, А. Лук'янову, та все ж влада не бажала зустрічі, на придумувала на це різні причини.

Шукаючи різні способи, з концентрувати на себе увагу, комісія розпочала обмеження у їжі, яке було протягом семи місяців 1989 р. Це набрало свого розголосу, у колі комуністичної влади. Завдяки прес-службі радіо «Свобода», ця інформація набрала обертів серед різні агентства заходу. В даний період у Москві, відбувався міжнародний з'їзд журналістів. Через це обмеження в їжі, якого дотримувалися делегати УГКЦ, акція стала інфо-приводом для обговорення на медійному просторі усього світу. Завдяки єпископу П. Василюку, якого делегували та надали слово, через яке він виголосив всю ситуацію та випробування підпільної Церкви. Спілкуючись з американською прес-службою «Рейтер», де наголоси про прибуття з проханням, повернути забране у 1946 роках [21, с. 16].

Завершальним успішним результатом обмеження у їжі, духовенства УГКЦ у Москві, стало звернення ради у справах релігії від листопада 1989 р. в цьому зверненні йдеться: про розуміння та прагнення людей, отримання бажаного результату. Що результат має бути позитивним, не завдяки постійній боротьбі, знищенню, чи обмеженню у чомусь, а через закон. З огляду на узаконення ту слід розуміти і інші нюанси серед суспільства, які можуть виникнути.

До цього звернення долучився Патріарх М. Любачівський, який на початку грудня 1989р. виголосив своє пастирське звернення, в якому наголосив про таке: у рамках своїх прав, як очільника церкви, звертаюся до Вас, возлюблені у Христі, маючи повне право, на узаконення своїх парохій на рівні влади. Поважаймо позицію власті, яка відповідає релігійним питанням, будьмо людяні. Наші випробування доходять до свого завершення. І відсвяткувавши 1000 річчя хрещення, плекаймо спільно нашу віру [30, с. 15].

Урочисту Божественну Літургію на Івано-Франківщині, в час свята Зіслання Святого Духа у червні 1989 р. священником о. М. Сімкайлом. Це була багато тисячна відкрита відправа. Вірні згуртувавшись, демонструючи свою віру усьому людству міста, під синьо-жовтою символікою там пригадуючи пісні своїх

предків. Отець помолившись відправу панахиди, за січових воїнів, та виголосив науку, у якій акцентував на законах Церкви і народу. По завершенні науки демонстративно тримаючи сплетений терен, душпастир зазначив, що із голок терену буде виднітися цвіт, який уособлюватиме легалізацію УГКЦ, та що наша держава матиме велике значення у світі. Та влада СРСР, беззаконно хотіла стати на заваді вмикаючи мелодії, які суперечили християнським мораліям, на околиця сьогоднішнього меморіального скверу, та це не стало перешкодою для ревної молитви [31, с. 25].

Восени 1989 р. пройшла акція за узаконення УГКЦ, на Франківщині. Спочатку відправи, було прочитано І. Гель звернення, яке і надіслане у Рим Папі, та Горбачову, з проханням пришвидшити узаконення Церкви. Відповідальними за цю Акцію були архиереї, які були у складі делегації до Москви. У заході були присутні і душпастирі.

Відправа, мала синьо-жовту атрибутику, та гасла які були зображені на стендах про легалізацію УГКЦ. По завершенні, молитовно вшанували всіх полеглих через утиски тодішньої влади [119, с. 45].

По прибутті до Риму, Горбачова у листопаді 1989 р. надали погодження на реєстр громад УГКЦ.

Аудієнція Папи Кароля Войтили з Горбачовим, на початку грудня 1989 р. була великим успіхом до узаконення Церкви. Патріарх Любачівський запевнив наступне: ця розмова двох очільників... має свій успіх. І в постійній молитві за Папу, з очікуванням на кращі результати для нашої церкви, і рішення Папи, які він проголосив на синодальних рішеннях, на початку жовтня 1989 р. виконуються.

Таким чином, як підсумок, активна діяльність духовенства Станіславівської єпархії, зокрема душпастирська праця єпископів С. Дмитерка та П. Василика, а також священників о. М. Сімкайла, о. Т. Сімкайла та інших стала передумовою легалізації УГКЦ. У 1980-х роках ХХ ст. в СРСР була введена свобода віросповідання, що дозволила українським католикам вийти з підпілля. Нарешті 20 листопада 1989 р. греко-католикам було дозволено одержати офіційну реєстрацію, але не реабілітацію. За підтримки місцевої влади Західної

України вони поновили право власності на майно, що належало їм до 1946 р., однак слід наголосити, що тільки частково. Настав новий етап в житті Церкви. Вихід із підпілля ознаменував новий виток відродження та боротьби за утвердження Української греко-католицької церкви.

Узагальнюючи варто зазначити у суспільстві церква живе і діє у рамках соборності та ікономії. Цей принцип відповідає східній духовній традиції УГКЦ, її еклезіальній ідентичності, дотримання якої необхідне для адекватного окреслення суспільного служіння. Динаміка та ефективність соціальної діяльності УГКЦ в косенквенції передбачає конструктивну співпрацю з державою суспільством та всіма традиційними церквами.

3.2. Відродження ієрархічних структур Станіславівської єпархії

На початку 90-их років ХХ ст. УГКЦ почала відновлення духовного життя вірних. Незбалансованість міжконфесійних впливів, нестійкість переходів віруючих з однієї Церкви до іншої, двозначна поведінка органів влади призвели до того, що більшість громад і Церков відчули себе у небезпеці [22, с. 15].

Відтак, головним їхнім завданням стало оберезити свої громади від конкурентів і влади, захистити свою релігійну ідентичність. Однак, повномасштабної реабілітації УГКЦ та її репресованої ієрархії не відбулося до теперішнього часу (хоча б з огляду на те, що не вся церковна інфраструктура повернута і нашій Церкві чиниться величезний євангелізацій за межами Галичини). Розпочався не менш спротив у справі відповідальний процес канонічного відродження Церкви та її структур. Стояло чимало невідкладних завдань: повернення храмів, налагодження відносин із православними, зокрема прийняття тих священників, які зголосились повернутися до УГКЦ. підготовка нових священничих кадрів, відродження чернечого та місіїного життя, мирянських релігійних і громадських організацій тощо [61, С. 16 – 24].

Після горбачовської перебудови відбулася швидка лібералізація усіх сфер життя, ідеологічні зміни принесли в суспільство зменшення психологічної

напруги. Це створило небезпечну ілюзію повної духовної свободи. Культурне та суспільне пожвавлення, породжене новими свободами ще потребують адекватної оцінки. Якщо вести мову про релігійне життя, то відзначимо, що від початку української незалежності відбувалось подиву гідне його піднесення [59, с. 25].

Про це свідчить, перш за все, статистика щодо числа церковних структур та будівель, кількісного зростання конфесій, розвитку релігійних спільнот, тощо.

Наприклад, якщо в 1988 р. у радянській Україні зареєстровано десяток конфесій, то поступово їх число збільшилось до сотні. В 1988 р. існувало трохи менше 6 тисяч релігійних громад, то з плином часу їхня кількість збільшилася втричі. Цей бум, на думку багатьох дослідників, можна вважати виявом декларативної релігійності, яка має поверхову природу і не засвоюється на особистому внутрішньому рівні [49, С. 16 – 20].

Спостерігається також значне пожвавлення релігійних практик. Різні модальності релігійного вираження лише підкреслюють значущість цього явища. Так, наприклад, у період Великого посту в галицьких селах з Тайни Покаяння користають до 90% населення. Явищем, яке виразно, хоча й неоднозначно, відображає глибоку релігійну заангажованість, є кількість чернечих та священичих покликань. Таким чином, віковічні традиції, трагедії та терор ХХ століття, переслідування релігії, швидкі зміни, здобуття державності та соціально- економічні труднощі перехідного періоду є умовами, в яких розвивалось релігійне життя в Україні протягом останніх років. Вони, які і всі земні реалі за своєю природою є діалектичними. А загалом цей контекст характеризується помітним динамізмом [29, с. 16].

Прес-служба УГКЦ у Римі повідомило, що з 1 грудня 1989 р. тридцять православних священиків Івано-Франківської єпархії зареєструвало себе як греко-католики. А через півроку влада області надала свою відповідь у постанові, яку підписав тодішній голова Микола Якимішин у якій йшлося про ставлення влади до діючих конфесій [30, С. 18 – 23].

У постанові яка уособлює законні права УГКЦ розкриваємо наступне:

1. Вірним УГКЦ надіється владою в користування культурні споруди.

2. Району і міську владу примусити перестати не зволікати з реєстрацію громад УГКЦ

3. Судовим органам розпочати розгляд справ, які скеровані на реабілітації духовенства та вірних УГКЦ, які зазнали утиску.

4. Взяти до уваги владу Івано-Франківщини до червня 1990 р. наділити єпархію УГКЦ місцями для служіння.

У багатьох селах Івано-Франківської єпархії церкви було добровільно передано УГКЦ, а в інших КДБ примусово віддали православним, що, звичайно, викликало невдоволення українських католиків, батьки і діди яких будували на власні кошти ці храми [42, с. 14].

Складнішим було питання про повернення катедри в Івано-Франківську, яку незаконно утримував Івано-Франківський та Коломийський архієпископ РПЦ Макарій. Після спроби перебрати її 20 грудня 1989 р. він заховав ключі від собору, намагаючись таким способом не віддати катедру її законним господарям УГКЦ. З цього дня перед закритим собором щонеділі, у дощ і сніг, Кир Софрон Дмитерко та Кир Павло Василик, які відправляли архієрейські Служби Божі, де перебували тисячі вірних. Врешті у січні 1990 р. по завершенні Літургії тодішній обласний виконавчий комітет на чолі з своїм керівником, який урочисто передав ключі від собору єпископам С. Дмитеркові і П. Василюкові. У цьому часі було повернуто і Гошівський монастир [52, С. 15 – 21].

Отже, після виходу Церкви з підпілля, керівництво Івано-Франківською єпархією здійснювали три єпископи. Кир Софрон Дмитерко ординарій, Кир Павло Василик - коад'ютор та Кир Іриней Білик – єпископ помічник. Як єпископ-коад'ютор Кир П. Василик у своїй діяльності орієнтувався не так на юридичний аспект розвитку єпархії (на чому концентрувався більше Кир С. Дмитерко ординарій), як на просвітницьку працю з людьми і для людей Він був активним учасником суспільно-політичних заходів, що пропагували національну ідею, а саме мітинги в Дем'яновому Лазу в пам'ять жертв комуністичних репресій, поминальні богослужіння на могилах Січових Стрільців тощо [79, с. 15].

Найпершим канцлером єпархії був о. Роман Андрій Кияк, призначений ще в 1989 р. на цю посаду Кир С. Дмитерком. В загальному, о. Р. А. Кияк був

непересічною особою в єпархії. Він віддав для служіння Богу й Україні все ЖИТТЯ і всю свою працю. Отець Роман Андрій Кияк був одним з тих, хто найбільше долучився до виходу Церкви з підпілля та становлення структури єпархії вже в легалізованій УГКЦ.

Ми вважаємо за потрібне в своїй праці подати коротку біографічну довідку про о. Р. А. Кияка, бо рівень зробленої праці цим священиком можна спокійно прирівняти до праці будь-якого греко-католицького єпископа, який діяв у ті часи.

Отож, Кияк Роман Павлович (ім'я Андрій залишилося з підпілля) народився 17 травня 1920 р. у м. Винники Львівської області. Після закінчення Винниківської семирічної школи навчався у гімназії (філія 572) у Львові. При гімназії закінчив класичний ліцей. У 1939 р. прийнятий на навчання у Львівську богословську академію. Студії перервалися з приходом більшовиків. Роман Кияк продовжив навчання у підпільній семінарії в митрополичій палаті у Львові. Одночасно навчався у Львівській консерваторії на вокальному відділі. З юнацьких літ Р. Кияк належав до церковного братства, до Пласту, а у гімназії був підпільно прийнятий до юнацької групи ОУН. Під час окупації більшовиками західних земель України Р. Кияк організував на Львівщині перші збройні відділи для боротьби з окупантами. у 1944-1945 рр. Р. Кияк завершив богословські студії. Не прийнявши пропозицію православного єпископа Михайла Мельника у Дрогобичі перейти у православ'я Р. Кияк пішов у підпілля. Ієрейські свячення Р. Кияк отримав 21 серпня 1965 р. із рук Владика Василя-Всеволода Величковського. До другого арешту 4 листопада 1974 р. о. Р. Кияк працював викладачем німецької та англійської мов. У перших роках священства о. Кияк підлягав Владиці [99, С. 17 – 21].

Величковському та ордипарієві Івано-Франківської єпархії єпископові Іванові Слезюку, який утаємничив генерального вікарія о. Р. Винничука та о. Р. Кияка в тому, що висвятив на свого помічника і наступника єпископа Софрона Дмитерка ЧСВВ [75, С. 15 – 20]

Отець Кияк організував роботу консисторії, Теологічно-Катехитичного Духовного Інституту, газети «Нова Зоря», знаходив викладачів для Духовного

Інституту 202. Також о. Р. Кияк особливо багато зусиль докладав для праці з людьми і для людей. Він організував і активно пропагував військову капеланську службу.

З 1990 р., як стверджував преосвящений владика Софрон Мудрий, розпочалась нова доба в житті українського народу і Христової Церкви в Україні. Легалізовано існування УГКЦ, вийшли з підпілля церковна ієрархія, настоятелі поодиноких чернечих згромаджень 203. Перед ними постало не просте завдання - відродити нове життя монашества. Розпочалась виснажлива боротьба за повернення монастирів, а також важка праця над відродженням спільнотного життя, яку з пересторогою сприйняло багато осіб, що не сприймали монашого способу життя. З виходом із підпілля, монастирі поповнювалися молодими покликаннями, що несли на собі ознаки виховання і звичаїв радянських атеїстичних освітніх закладів. Як наслідок, необхідним був добрий вишкіл. Перед ієрархією і, зрештою, перед активними мирянами на сучасному етапі церковного будівництва постало питання: які ж завдання й очікування має УГКЦ від Чинів та Згромаджень та інших осіб богопосвяченого життя, з огляду на його теологічний, духовний, апостольський, церковний та правничо-канонічний аспекти [89, с. 20].

На жовтень 1989 р. монастирі чернечих спільнот УГКЦ перебували у власності держави. Розпочався довгий процес повернення монастирських будівель. Представники чернечих спільнот проживали у приватних помешканнях, які придбали за часи панування радянської влади. Тому про місця проживання та подання достовірної інформації про всіх ченців, черниць УГКЦ на території Івано-Франківської єпархії, а тепер Митрополії потребує окремого дослідження у процес, аналізу доступними інформативними джерелами ми встановили, що на території єпархії під час легалізації УГКЦ діяли такі чернечі спільноти, зокрема чоловічі: Чин святого Василя Великого (ЧСВВ) монастир Христа Царя м. Івано Франківськ, монастир Чесного Христа Господнього м. Бучач; монастир Преображення Господа Нашого Ісуса Христа с. Гошів; монастир Різдва Божої Матері с. Улашківці Чортківського р-ну; монастир Теодора Студита с. Дора поблизу м. Яремне 205. Жіночі монастирі та

згромадження: Сестри чину святого Василя Великого, Сестри ЧСВВ монастир святого Йосифа м. Івано-Франківськ; монастир Христа Чоловіколюбця смт. Войнилів, Калуського р-ну. Згромадження Сестер Службниць Непорочної Діви Марії: дім Серця Христового м. Івано-Франківськ; реколекційний дім св. Миколая м. Надвірна; дім Покрову Пресвятої Богородиці м. Заліщики тощо [91].

Згромадження Сестер Пресвятої Родини (ЗСПР) Обитель Вознесіння ГНІХ м. Івано-Франківськ; обитель Пресвятої Родини с. Гошів; обитель св. Йосафата м. Чортків. Згромадження Сестер Мироносиць м. Івано-Франківськ.

Згромадження Сестер Непорочного Серця Марії Фатімської обитель Ангела Хоронителя м. Коломия. Згромадження Сестер Пресвятої Євхаристії дім св. Терези м. Івано-Франківськ [52, с. 18]

На прийняття рішення про приєднання до підпільного чернецтва значний вплив мала також національно-політична опозиційність до існуючого режиму. Водночас, підпільний монастир був чимось екстраординарним, захоплюючим, багатим на духовні переживання, тому чимало осіб обирало чернечий спосіб життя в повному розумінні цього. Натомість у сучасних умовах до цього додалися й інші мотиви, зокрема – прагнення закритися від світу, де панує аморальність, хаос, злочинність, бездуховність, а також соціально- економічні міркування: відсутність житла, безробіття, злидні, незабезпечена старість. Тому питання відбору, належної формації кандидатів, опіки над ними та своєчасної підтримки є сьогодні проблемами першочергової ваги та справою забезпечення стійких підвалин для майбутнього УГКЦ. Після того, як в 1989-1990 рр. розпочався масовий вихід греко-католиків з підпілля, в УГКЦ особливо гостро давався взнаки брак священиків, катехитів, проповідників [82, С. 10 – 15]

Тому праця чернечих згромаджень, передусім була спрямована на душпастирські цілі. Парохами храмів поряд зі світськими священиками ставали ієромонахи. Найбільш відчутною на цьому перехідному етапі була їхня роль у великих містах.

Дещо в кращому становищі на цьому фоні, виглядали ті згромадження, які мали розгалужену мережу в діаспорі або ж підтримку співбратів латинського обряду. Таким чином, хоч і не без проблем, українське чернецтво розвивалося і

відіграло величезну роль у встановленні вітчизняних церковних структур. Україна пережила не тільки духовну, але й соціальну кризу. Зросла кількість малозабезпечених, особливо старих і немічних людей та сиріт, що змушує чернецтво, як і в минулому, опікуватись сиротинцями, лікарнями, доброчинними аптеками і притулками [56, С. 19 – 21]

З поверненням монастирських споруд і збільшенням покликань, зросли можливості жити повноцінним молитовним і сакраментальним життям, без якого є неможливою реалізація основного покликання чернецтва: осягнення християнської досконалості кожного монаха і освячення інших через молитву, жертву і апостолят. [23, с. 29].

Відродження офіційної легальної діяльності Івано-Франківської єпархії та її першого ординарія Кир Софорна Дмитерка розпочалося з 1991 р. адже в лютому 1991 р. у Ватикані протягом одного тижня з ініціативи Папи Іванна Павла II відбувся останній надзвичайний Синод єпископів УГКЦ поза межами батьківщини, що символізував закінчення перехідного, втаємниченого не пршого етапу в історії Церкви. Тепер, яскравим символом офіційного виходу з підпілля Церкви стало повернення в Україну 30 березня 1991 р. її глави Блаженного Мирослава Івана Кардинала Любачівського. Саме 24 серпня 1991р. було проголошено акт незалежності України. І тому вже з цього року можна говорити про діяльність нашої Церкви в новій самостійній державі. Верховна рада України у квітні 1991 р. прийняла закон про свободу совісті, закріпивши державно-правову, юридичну легалізацію УГКЦ. По-п'яте, 14 квітня 1991 р. на нараді деканів був затверджений статут Івано- Франківської Єпархії УГКЦ і того ж року 25 липня згідно Постанови Ради в справах релігії при Кабінеті Міністрів УРСР, протокол №6, був зареєстрований [22, с. 29].

Крім того, 25 січня 1991 р. в Римі у Соборі св. Петра Папою Римським Іваном Павлом II було видано Буллу, в якій Кир Софрона Дмитерка призначено Ординарієм Івано-Франківської Єпархії УГКЦ 213. Саме цю дату варто вважати датою офіційного відновлення Івано-Франківської Єпархії УГКЦ після катакомбного періоду її історії.

З виходом Церкви з підпілля починається формування розподілу єпархії по деканатах. У той час послуговувалися розподілом деканатів, який залишився від РПЦ, коли територія деканату збігалась із адміністративним поділом області на райони. Таким чином, Івано-Франківська єпархія на початку 90-х років ХХ ст. налічувала 21 деканат.

Тому, територія Івано-Франківської єпархії поширювалася на три області: Івано-Франківську, Тернопільську та Чернівецьку. На початковому етапі відродження УГКЦ виникали труднощі із адмініструванням не тільки деканатів, але і окремих парафій [32, с. 19].

У той же час обираються і настановляються над кожним деканатом отці-декани, або протопресвітери. Як показує аналіз даних, на цю посаду, після виходу з підпілля, призначали як священників УГКЦ, що були в підпіллі так і тих священників, які перейшли до УГКЦ з Православної Церкви, де займали відповідний уряд.

Причина цього звичайно ж полягає в тому, що такі священники в часи підпілля здобули досвід в сфері управлінської діяльності і були більш корисними на цій посаді ніж скоро-висвячені священнослужителі, як це було перші роки після виходу з підпілля. За період часу від виходу з підпілля і до сьогодні Івано-Франківська єпархія переживала 2 основних поділи своєї території, і обидва припали на період правління Кир С. Дмитерка.

Такий склад єпархій, як подано вище, був до 1993 р. В 1992 р. на синоді єпископів УГКЦ, що проходив у Львові з 16 по 31 травня прийняв рішення про утворення ряду нових єпархій на території України. 12 липня 1993 блаженіший Мирослав Іван (Любачівський), верховний Архієпископ і Кардинал, повідомив про створення в лоні УГКЦ нових єпархій. А саме Коломийсько-Чернівецької та Тернопільської.

Це був перший з двох великих поділів Івано-Франківської Єпархії який зменшив розміри її території. І за даними Шематизму станом на 10 листопада 1995 р. Івано-Франківська єпархія була поділена на 8 деканатів і нараховувала 311 парафій. Вона займала територію 7,2 тис. кв. км. Населення складало 920 тис. чол., в тому числі греко-католиків - 580 тис. чол.215 [42, с.20].

Таким чином, в умовах демократизації суспільного життя Івано-Франківська єпархія відновила свою діяльність. Передумовою до легалізації була активна діяльність духовенства протягом усіх років нелегального існування. Наприкінці 1980-х рр. ХХ ст. єпископи, священики, миряни стають щоразу активнішими. І справу легалізації УГКЦ вони беруть до Москви, організовують акції протесту, зустрічі з журналістами, представниками правозахисних організацій тощо. Серед учасників цих акцій були представники Івано-Франківської єпархії єпископи С. Дмитерко та П. Василик, священики М. Сімкайло, Г. Сімкайло та інші.

Наприкінці 1989 р. влада офіційно дала дозвіл на реєстрацію греко-католицьких громад. Розпочався процес реєстрації громад УГКЦ, відродження ієрархічних структур Івано-Франківської єпархії, чернечих спільнот. Відразу після легалізації перед церквою постала низка нових викликів: повернення храмів, які належали Російській Православній Церкві, брак священичих кадрів, налагодження парафіяльного життя. Проблемою залишилась надзвичайно велика територія поширення єпархій. Однак, завдяки спільним зусиллям духовенства та мирян, єпархія не тільки відновила діяльність, але розпочала активний процес розвитку.

РОЗДІЛ 4

ВИКОРИСТАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Завданням даного розділу було поєднати тему боротьбу духовенства та вірян за легалізацію УГКЦ у 1980-х – на початку 1990-х рр. на прикладі Івано-Франківської області на уроках історії України. Зробивши детальний екскурс та описавши у трьох розділах непростий період життя на території області, тодішньої Станіславівської єпархії та проаналізувати душпастирську діяльність духовенства і вірних УГКЦ для кращого сприйманням учням старшої школи, дана тема є доволі не простою у вивченні, варто зробити підсумок у підготовці планів конспектів, щоб сформулювати основні моменти та події, які варто подати на уроках історії.

Таким чином, з приходом радянської влади на теренах західної України стає непростим період в її історії для греко-католицької церкви. Навіювання атеїстичної думки у державі, тоталітарний устрій гнобив і знешкоджував духовенство, залякування вірних, ось такі відносини церкви та держави були у другій половині ХХ ст. Під великим тиском змушували змінювати конфесію. Найпершим чинником для протистояння з УГКЦ, стало пошук агентством національної безпеки доказів, на греко-католицьких священнослужителів, які мали послужити для їх знищення [100, С. 12 – 25].

Свій явний наступ на Церкву, зокрема на Станіславівську єпархію відбувся у квітні 1945 р. після арештів духовенства. Переломним моментом став указ примусове приєднання УГКЦ до РПЦ організований керівниками псевдособору 1946 р., на якому мали покласти край війні з вірними греко-католиками, проголосивши резолюцію про самознищення Церкви і само приєднання релігійних спільнот Галичини з РПЦ. Проте рішення прийняті собором не були заключними для вірних та священнослужителів про перехід до православ'я, це були одні із кроків знищення УГКЦ. Влада відділяла законну

діяльність церкви, арештом та депортацією священників та єпископів. Тим не менш не спромоглися повністю знищити греко-католицькі спільноти на території єпархії [115, с. 21].

Здебільшого священослужителі, які законно доєналися до РПЦ, трактували це так, що це тимчасовий вчинок, вони надалі священнодіятимуть, питримуючись свого обряду, залишившись вірним Папі. Кінцевою підтримкою церкви були Богопосвячені особи. В період 1946-1950 рр. проходило поетапне знищення богопосвячених осіб, це закон не був одноразовим, а уособлював послідовність фаз, які не мали обмежень: накопичення матеріалів про монастирі, надання монашам спільнотам податку, та кінцеве знищення їх.

Здебільшого монахів і монахинь, по закритті їхніх пристанів, перебували у своїх помешканнях, а деякі були притягнуті до тюремного покарання чи вивезені на спеціальні поселення.

Богопосвячені особи, ті яким все таки ухилилися гонінь, змінили свій імідж на більш світський та примусово влаштувалися на роботу, а ченців похилого віку передали до перестарілих будинків. Неприєднані висвячені єпископати священослужителі за часів підпілля, відкривали свою ревність у служінні. Відповідно до законів, які пропонувала радянська влада, примусово зобов'язувала, трудитися на роботах до похилого віку, тому для свого служіння, був час у вечері та протягом ночі і у вихідні. Задля втаємничення своєї спільноти людей, розташовувалися в інших областях та районах. Своє служіння у рідному обряді, духовенство здійснювало потайки у домівках, відпустових урочищах, зачинених церквах. На початку Богослужіння, яке відбувалося у читано, уділялася свята тайна сповіді. Священослужитель виголошував науку, яка підносила дух спільноти. З огляду обставин духовенство, повністю не облачалось, використовували тільки епитрахиль, та євхаристійний посуд [18].

З огляду на обставини священодіяти за умов комуністичного періоду, духовенство примусово були виконувати роботи, в більшості це праця в котельнях, охорона територій, де була можливість зосередитися на духовному. Деякі священослужителі, виконували паперову роботу, медичній сфері, та у

освітньому середовищі. Своє служіння, як душпастирів було конфіденційним, для влади. Невід'ємною частиною підпілля був соціальний стан.

Велику підтримку отримали від вірних духовенство, яка допомогла вберегти віру та парохії. Спільнота, яка не бажала приєднання з РПЦ, настоювала на своїй релігійній точці зору. Вони ж самі ж збиралися у церкві на молитву де раніше підпільно молилися Божественну Літургію священослужителі, також без їх наявності, здійснювали молитву. Саме відправа по радіо «Ватикан» різного роду богослужінь, служило як ще одним способом молитви у святкові та недільні дні. У колі родини, дбали про сімейну християнську компетентність дітей, даючи їм знання молитов, та безпосередньо практично залучали їх до участі у богослужіннях. Без перебільшень, найбільшою допомогою для священослужителів були вірні, які опікувалися, охороняли та були провідниками їхніми, за для того щоб відбувалася молитва вони потайки приносили молитовники, священні книги та речі які слугували здійсненню того чи іншого таїнства [123, С. 20 – 26].

Найбільш поширеною ситуацією, яка виникала в період переслідування, була нестача духовної літератури, яка була не аби якою важливою для здійснення відправ тому вірні вручну записували з різного роду джерел, та розмножувала копії цієї духовної літератури. Праця вірних стала активною, в період коли засновувався Третій чини – це групи людей, які мали сім'ї, але своїм життям намагалися наблизитися до Бога, приділяючи цьому час [133, с. 65].

Затяжна битва, радянського режиму, який мав на меті атеїстичну позицію проти УГКЦ, не дала задовільного підсумку. Спільнота вірних згуртовуючись надалі існувала в супереч комуністичному режимі. Поетапна політична реформація, соціума у другій половині 1980-х років дала змогу, налагодити комфортні умови церковного життя. Важливу лепту у період узаконення УГКЦ, вніс люд Станіславівської єпархії, яке підпорядковувалося та групувалося біля своїх архиєреїв, а саме Кир Павла Василика та Кир Софрона Дмитерка, вірні своєю наполегливістю добивалися своєї позиції, за вільне віросповідання по всій території єпархії. Найправильнішим способом узаконення протистояння сутичкам був доступний спосіб відправ богослужінь для вірних, які проживали

у селищах та містах, це дало змогу згуртовувати на початку малу, а з часом велику кількість людей [139, С. 16 – 29].

Підсумовуючи варто зазначити, на чітку і наполегливу позицію духовенства східного обряду, яка була в часи радянського періоду, та під примусом суспільства, представники влади безвихідно 28 листопада 1989 року узаконили УГКЦ. Всупереч на застосування примусових та незаконних дій тодішньої влади, якій не вдалося отримати бажаних результатів, які були спрямовані на знищенні Церкви. Греко-католицька спільнота духовенство, віряни їхня підпорядкованість Риму, стала прикладом тієї самопожертви, незламності та взірцем для майбутніх поколінь. Пройшовши непростий період у своїй історії Станіславівська єпархія, відновила структуру та позиції, надолуживши втрачене.

ВИСНОВКИ

Особливо важлива роль УГКЦ у процесі відродження етнонаціонального та релігійного життя в Україні, враховуючи стан релігійності західноукраїнського населення, збереження ним історичних традицій народу. Українська греко-католицька церква та її ієрархи обстоюють ідею українського екуменізму.

Греко-Католицька церква має чималі традиції і здобутки міжнародної діяльності. За її ініціативою відновлено канонічні зв'язки, контакти й співпраці з Апостольським Престолом, греко-католицькими структурами за кордоном. УГКЦ брала активну участь у церковних міжнародних форумах. Міжнародне співробітництво Церкви сприяє захисту національних інтересів України. Не секрет, що Росія через Православну Церкву намагається вплинути на внутрішню і зовнішню політику держави. На відміну від Заходу, Московський патріархат не задоволений незалежністю України й всіляко перешкоджав візиту Святого Отця у нашу державу. Митрополит Кирило стверджує, що зусилля спрямовані лише на зцілення, і це благословення. Росія, білоруси та Україна є одним цілим. В цих умовах національно державницька політика УГКЦ має виняткове значення.

Позитивні напрацювання УГКЦ у галузі національно патріотичного виховання є важливим фактором формування християнської моралі, почуття патріотизму в генерації поколінь ХХІ століття. Таким чином, греко-католицька церква відіграла важливу роль у суспільному розвитку України. Поєднання традицій західного та східного християнства не тільки врятувало українську націю від загибелі, але і дозволило Церкві в умовах бездержавності консолідувати на національно державницькі сили, очолити національне відродження у Галичині, зробити вагомий внесок у формування державницької ідеології та національно-визвольного руху першої половини ХХ ст.

У своєму зверненні до вірних архієреї УГКЦ, закликають не впадайте у відчай через кількість проблем, з якими ми стикаємося. У світі немає людина чи

країна, у яких не було б серйозних проблем. Ми не гірші за інших. Незважаючи ні на, що ми повинні радіти і пишатися тим, що Господь доручив нам побудувати наше власне рідне місто та громаду. Старше покоління, скільки приклалося до цієї мети. Це особливий заклик до перемоги, даний нам Богом.

За свою багатовікову історію Церква пережила безліч трагедій. У захист найріднішого українського, вона підкреслено взяла на себе всі страждання, які спіткали наш народ.

Найстрашніший удар чекав греко-католиків після закінчення Другої світової війни, коли більшовицька Москва організувала руками самих українців ліквідацію власної церкви на Львівському псевдособорі в 1946 році, а затим привела до російського православ'я і уніатів Закарпаття.

Недавно відкриті спецархіви дають нині пережити хроніку цієї трагедії від арештів святих отців до переслідування всіх, хто залишався вірним вірі своїх батьків. А їх, як свідчать пропоновані документи, залишилося дуже багато. Вони твердо вірили в своєму страдництві, що прийде той час, коли їхня церква вийде з підпілля, а на рідну землю повернеться її найвищий достойник, який звернеться до них зі щирим словом:

Витріть сльози рідні і близькі, - перед лицем Божим: Не за погані вчинки замурдовані були, Господи, а за любов до Бога та України. Витріть сльози та радійте: ті що прогнули про життя у Христі, як на землі, так і у вічності, отримають благословення. Підноситься Україна у славі Божі, що реалізує своє відродження.

Так, греко-католицька церква пройшла через усі випробування, які вішали на долю українського народу, і, як і він, не скорилася чужинцям. Ця сила нескореності та непохитності завжди живилася цілющою водою з рідних джерел, саме тому й воскресла ця церква. Але воскресла вона - воскресне й Україна.

І доки живитимуть рідні джерела, житиме греко-католицька церква в Україні. Не відірветься її крона від рідної землі, не згине її Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Архівні матеріали

1. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 12. 288 арк.

2. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 15. 162 арк.

3. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 16. 144 арк.

4. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 18. 133 арк.

5. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 19. 185 арк.

6. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 21. 135 арк.

7. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 4. 117 арк.

8. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 5. 146 арк.

9. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 2. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 112. 153 арк.

10. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 2. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 1. 1 арк.

11. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 46. 129 арк.

12. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 388. Оп. 2. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 216. 168 арк.

13. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 388. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 215. 273 арк.

14. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 388. Оп. 2. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 32. 192 арк.

15. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 388. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 4. 344 арк.

16. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 388. Оп. 1. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 5. 153 арк.

17. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 388. Оп. 2. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 6. 87 арк.

18. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 388. Оп. 2. Матеріали Уповноваженого Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 7. 211 арк.

19. Інтерв'ю з Владикою Кир Володимиром Війтишиним , від 25.07.2003, м. Тисмениця Івано-Франківська обл. Інтерв'юер: Н. Каспрук. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-730. 55 с.

20. Інтерв'ю з Владикою Кир Павлом Василюком, від 18.02.1994, Івано-Франківська обл. м. Коломия. Інтерв'юер: В. Качур. *Архів Інституту історії Церкви*. П-1-1-455, 28 с.

21. Інтерв'ю з Владикою Кир Павлом Василюком, від 22.10.1996, м. Коломия Івано-Франківська обл. Інтерв'юер: Л. Купчик. *Архів Інституту історії Церкви*, П -1 -1 -455. 47 с.

22. Інтерв'ю з Владикою Кир Софроном Дмитерком, від 06.11.1997, м. Львів. Інтерв'юер: Б. Гудзяк. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-І-419. 26 с.

23. Інтерв'ю з Владикою Кир Софроном Дмитерком, від 26.11.1993, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Б. Гудзяк. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-419. 28 с.

24. Інтерв'ю з о. Василем Семенюком, від 24.06.1993, Тернопільська обл. с. Березовиця. Інтерв'юер: Я. Стоцький. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-171. 26 с.

25. Інтерв'ю з о. Іваном Лейб'юком, від 03.09.2003, Івано-Франківська обл. с Дора. Інтерв'юер: М. Цимбаліста. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-1541.20 с.

26. Інтерв'ю з о. Іваном Сеньківим, від 13-25.01.1994, Тернопільська обл. м. Борщів. Інтерв'юер: Я. Стоцький . *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-281.64 с.

27. Інтерв'ю з о. Михайло Сімкайло, від 26.08.2000. Інтерв'юер: А. Кузик. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-1160.19 с.

28. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом, від 12.10.1999, м. Яремче Надвірнянський р-н Івано-Франківська обл.. Інтерв'юер: В. Чуляк. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-1026.19 с.

29. Інтерв'ю з о. Петром Голінеєм, в с. Дора про Вл. Лукача. Інтерв'юер о. Василь Юсько. Архівні фонди музею історії підпільної духовної семінарії Дорі м. Яремче (Дора), Івано-Франківської обл. Аудіозапис.

30. Інтерв'ю з о. Петром Голінеєм, від 17.04.2001, м. Львів. Інтерв'юер: В. Ковтун. Архів Інститут історії Церкви, Т-1-1-4. 17 с.

31. Інтерв'ю з о. Романом (Андрієм) Кияком, від 26.11.1993, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Б. Гудзяк. Архів інституту історії Церкви, П-1-1-900. 30 с.

32. Інтерв'ю з о. Володимиром Війтишиним, від 18.05.2002, м. Тисмениця Івано-Франківська обл. Інтерв'юер: Н. Каспрук. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-730. 11 с.

33. Інтерв'ю з о. Зиновієм Гончариком, від 26.11.1993, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Я. Стоцький. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-238. 38 с.

34. Інтерв'ю з о. Зиновієм Карасем, від 13.11.1999, Івано-Франківська обл. м. Коломия вул. Івана Франка 29. Інтерв'юер: Р. Нестерак. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-1040. 14 с.

35. Інтерв'ю з о. Іваном Качанюком, від 14.05.2015, Івано-Франківська обл. Надвірнянський р-н, с. Фитьків. Інтерв'юер: І. Гавриш. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-467. Аудіозапис.

36. Інтерв'ю з о. Іваном Сеньківим, від 03.11.2012, Тернопільська обл. Чортківський р-н, смт. Заводське. Інтерв'юер: В. Золотий. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1281. 15 с.

37. Інтерв'ю з о. Михайлом Косилом, від 12 листопада 1999 р. м. Яремне. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-1026. 19 с.

38. Інтерв'ю з п. Анною Майданською, від 11.02.1994, Івано-Франківська обл. с. Опришівці, вул. Коновальця 247-а. Інтерв'юер. Н. Павликівська. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-359.4. 44 с.

39. Інтерв'ю з п. Анною Мериндою, від 22.11.1993, м. Івано-Франківськ. Інтерв'юер: Н. Павликівська. Архів Інституту історії Церкви, П-1-1-350.3. 16 с.

40. Інтерв'ю з п. Варварою Осадчук від 27.05.1994, Івано-Франківська обл. м. Городенка Інтерв'юер: Я. Стоцький. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-1320. 30 с.

41. Інтерв'ю з п. Василем Ганкевичем та Петром Прастаєцьким, від 23.03.1994, Тернопільська обл. Бучацький р-н, с. Медведівці. Інтерв'юер:

42. Я. Стоцький. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-362. 31 с.

43. Інтерв'ю з п. Володимирою Кандюк, від 30.11.1993, м. Івано-Франківськ.
44. Інтерв'юер: Н. Павликівська. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-360. с. 47.
45. Інтерв'ю з п. Іваном Гелем, від 21.10.2003, м. Львів. Інтерв'юер: Т. Бублик. *Архів Інституту історії Церкви*, Т-1-1-29. 102 с.
46. Інтерв'ю з п. Оксаною Івасів, від 14.10.1994, м. Івано-Франківськ, вул. Тролейбусна 1/42. Інтерв'юер: Н. Павликівська. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-428. 14 с.
47. Інтерв'ю з с. Любою (Марією) Градюк, ЗСМ, від 11.01.1994, м. Івано-Франківськ, вул. Коломийська, 36/2. Інтерв'юер: Н. Павликівська. *Архів Інституту історії Церкви*, П 1-1-356. 25 с.
48. Інтерв'ю з с. Стефанією (Анною) Гриців, ЗСМ, від 30.06.2000, с. Сопів, Коломийський р-н. Івано-Франківська обл. Інтерв'юер: Н. Павликівська. *Архів Інституту історії Церкви*, П-1-1-922. 5 с.
49. Інтерв'ю Наталією Грицак, в с. Старуня про Вл. Лукача і підпілля УГКЦ.
50. Інтерв'юер о. Микола Григоруk. *Архів музею підпілля УГКЦ* с. Фитьків. Аудіозапис.

II. Газетно-журнальна періодика

51. Сергійчук В. Греко-католицька церква в 1944-1991 рр. *Українсько історичний журнал* 1996. № 4. 121 с.
52. Лисенко О. До питання про становище церкви в Україні у період другої світової війни. *Український історичний журнал*. 1995. № 3. 91 с. 59. Лицар Української Католицької Церкви. Івано-Франківськ : Грань, 2007. 219 с.
53. Сергійчук В. Греко-католицька церква у 1944-1973 рр. *Український історичний журнал*. 1999. №1. 131 с.

III. Спомини

54. Сліпий Йосиф. Спомини / ред. Іван Дацько, Марія Горяча, вид. 2-ге. Львів - Рим : Видавництво УКУ 2014. 608 с.

IV. Нормативно-правові документи та рішення собору

55. Документи патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви. Перша сесія. Жовтень 1996. Львів: Свічадо, 1998. 26 с.

56. Закон України «про свободу совісті та релігійні організацій». Відомості Ради УРСР. 1991. №25. С. 656-666.

V. Монографії і статті

57. Бюлетень релігійної інформації. 1997. - №13-14 11 вересня; Ієрархи УГКЦ в Україні. – Поступ, 1999. – 25 с.

58. Віра батьків. Київ, 1991. 23 червня, 8 вересня

59. Вісник Руху. – Україна: Вісник «Народного Руху України» за 22 січня 1990 р., 1991.

60. Вісник Станіславівської Єпархії. 1892. Ч.Х. 140 с.

61. Гаврилів М. Католицька церква в Україні. Український вісник. 1987. Ч. 7. Серпень. С. 81–81.

62. Діяльність патріарха Йосифа Сліпого щодо легалізації УГКЦ у світлі радянських документів (1960–1980-і роки). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2013. Вип. 37. С. 152–157.

63. За вільну Україну. Плисків, 1941–1942. 2 квітня. 37 с.

64. Камінський А. На перехідному етапі («Гласність», «перебудова» і «демократизація на Україні»). Мюнхен: Український Вільний Університет серія: монографії. 1990. 624 с.

65. Кобута С. Місце Гошівського монастиря у процесах боротьби за легалізацію УГКЦ на Долинщині наприкінці 1980-х років. Карпати: людина, етнос, цивілізація. №7–8. 2017–2018. С. 146–157.

66. Кобута С. Політичні аспекти легалізації Української греко-католицької церкви (1987–1991 рр.). Людина і політика. 1999. №3. С. 23–28.

67. Кобута С. Роль і місце Комітету захисту УКЦ в легалізації Греко-Католицької Церкви. Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Збірник наукових праць. Богослов'я / Гол. ред. Р.А. Горбань. Вип. 8: до 150-річчя від дня народження Митрополита Андрея Шептицького. Івано-Франківськ: ІФБУ, 2015. С.224-232.

68. Кобута С. Суспільна легалізація УГКЦ як чинник національно-релігійного відродження 1987-1991 рр. Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий пастир». Збірник наукових праць / Гол. ред. Д. А. Горбань. Випуск 6. Богослів'я: до 120 річчя з дня народження Блаженного Миколи Чернецького. Івано-Франківськ: Івано-Франківський богословський університет, 2014. С.190–196.

69. Любимо народ через працю невпинну і самопожертву. Христос – наша сила. 1995. №8. С. 2.

70. Мороз Г. Українська греко-католицька спілка ім. А. Шептицького. Собор. Спецвипуск прес-центру Патріаршого Собору УГКЦ. С.13.

71. Московський імперіалізм і релігія. Визвольний шлях. 1951. Ч. 4-5. 145 с.

72. Нова Зоря : Український греко-католицький часопис. Івано-Франківськ. 1999. Ч. 1-2.

73. Пастирський лист Григорія Хомишина Станіславівського єпископа до Всечесного духовенства і вірних Станіславівської дієцезії. Станіславів, 1941. 26 с.

74. Правда України. Київ, 1989. 23 травня.

75. Прикарпатська правда. Київ, 1989. 22 грудня.

76. Резолюція маніфестації духовенства і віруючих Української Греко-Католицької Церкви від 7 березня. Архів Української греко-католицької спілки ім. А. Шептицького. 2 с.

77. Рішення і постанови Синодів Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1989-1997 років. Львів : Благовісник, 1988. 40 с.

78. Сергійчук В. Нескорена церква : Подвижництво греко-католиків України боротьбі за віру і державу. Київ: Дніпро, 2001. 492с.

79. Статут Української греко-католицької спілки ім. А. Шептицького. Архів Української греко-католицької спілки ім. А. Шептицького. 8 с.

80. Український вісник. Київ, 1987. Ч 7. Серпень. 80 с.

81. Хрести над Анною. Боруцький С. Держава. Церква. Людина. Державно-церковні та міжконфесійні відносини у дзеркалі сучасності. 1992-2002 рр. Львів, 2003. С.11–12.

82. Християнський Вісник. Едмонтон, 1981. 16 с.

VI. Матеріали конференції

83. Мудрий С. Сучасні завдання та очікування Церкви від інституцій богопосвяченого життя на початку III тисячоліття. I Преображення у Господі: Матеріали Конференції монашества УГКЦ, Львів : Свічадо, 2004. Т. XXXVI 318с.

84. Отець Єремія Ломницький та шлях до святості Станіславівських новомучеників: матеріали IV Міжсемінаріної науково-практичної конференції семінарій УГКЦ (27-28 жовтня 2017) / ред. А. Чорненко. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2018. 243 с.

VII. Підручники і посібники

85. Андрухів І., Лисенко О., Пилипів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Надвірна : Надвірнянська друкарня, 2010. 564 с.

86. Андрухів І. Релігійне життя на Прикарпатті: 1944-1990 роки. Історико- правовий аналіз. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. 344 с. 2.

87. Андрухів І., Кам'янський П. Історія релігійного життя в Галичині та Прикарпатті: історико-правовий аналіз. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. 736 с.

88. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні (1917-1953): суспільно- політичний та історико-правовий аналіз : Книга 2. Київ: Либідь, 1994. 686 с.

89. Боцюрків Б. УГКЦ в катакомбах (1946 - 1989 рр.). Ковчег. Збірник статей з церк. Історії. Ч. 1. Інститут історії Церкви : Львів, 1993. 653 с.

90. Гайковський М. Папа Іван Павло II і Україна. Львів: Свічадо, 2004. 146 с.

91. Головащенко С. Історія християнства. Київ: Либідь, 1999. 351 с.

92. Гомшинський П. Перемишльські владика і духовенство в службі Церкві і Народові. Перемишль, 1939. 211с.
93. Грабовецький Я В. Сторінки літопису Івано-Франківського Катедрального собору св. Воскресіння. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1999. 80 с
94. Грюн А. Середина життя: духовна криза та шляхи її подолання. Львів: Свічадо, 2002. 48 с.
95. Гудзяк Б. Релігійне життя в Україні у перші 5 років незалежності. Ковчег. Науковий Збірник із церкви Історії /За ред. Бориса Гудзяка, Ігора Скочиліяса та Олега Турія. Львів: Ін-т. Історії Церкви ЛБА, 2000. Ч. 2. 246 с.
96. Гук В. Ісповідник віри Павло Василик. Арешт. 1947-1959. Коломия, 2006. 68 с.
97. Делятинський Р. Історія Станіславівської єпархії (1885-1900). Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. 96 с.
98. Дідух Т. Політика радянської влади щодо Греко-католицької церкви в УРСР у період «десталінізації» (1953-1959 рр.). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль, 2010. Вип. 2. С. 190–196.
99. Єстрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 168 с.
100. Життя святих (в одному томі). Львів: Свічадо, 2022. 800 с.
101. Іванишин В. Українська церква і процес національного відродження. Дрогобич, 1990. 28 с.
102. Ісаїв П. Історія міста Станиславова / Альманах Станіславівської землі. Нью-Йорк, 1975. Т. I. 959 с.
103. Ісіченко Ігор. єпископ. Історія Христової церкви в Україні. Харків, 1999. 205 с.
104. Княжинський А. Альманах Станіславівської землі: збірник матеріалів до історії Станиславова і Станіславівщини / ред. М Климичин. - Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : Центрального Комітету Станіславівщини, 1985. Т. 2. 900 с.

105. Луцький М. Створення Станіславівської єпархії. Івано-Франківськ : Українська академія наук, 2004. 280 с.
106. Маринович М. Труднощі, з якими зустрічаються Церква та суспільство на початку цього століття. Лекції для Літньої школи мирянського лідерства. 79 с.
107. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ. 2004. 464 с.
108. Марчук В.В. Українська греко-католицька церква. Історичний нарис. Івано-Франківськ: Плай, 2001. 164 с.
109. Марчук В.В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.
110. Маслій О. Жіночі чернечі спільноти УГКЦ у Галичині (1946-1989рр.): автореф дис. на здобуття наук. ст. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
111. Масюк А. ЧСВВ. Новітній апостол молитви. Львів, 2002. 57с.
112. Маттеї Д. Україна – земля мучеників. / пер. з італ. О. Лісовського. Жовква: Місіонер, 2014. 194 с.
113. Маяковський С. Другий Єпископ. Ю. Сас-Куїловський. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1935. 189 с. 86. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин. Рим, Філадельфія, 1979. 367 с.
114. Нариси історії Української Греко-Католицької Церкви. В двох томах. Т. 2 / За загальною редакцією доктора історичних наук, професора Миколи Вегеша; авторський колектив: М. М. Вегеш, Н. М. Концур-Карабінович, В. В. Марчук, М. М. Палінчак; передмова В. В. Гудзя, О. М. Ситника. Ужгород, 2022. 348 с.
115. Островський В. Участь Зіновія Красівського у процесі легалізації та утвердження Української греко католицької церкви. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. Вип. 40. С. 169–174.
116. Повернення. Львів: Раст-7, 2019. 52с.

117. Сурмач О. Греко-католицька церква в період німецького окупаційного режиму в Україні (1941-1944 рр.) Львів, 2001. 175 с.
118. Суттнер К. Українське християнство на початку III-го тисячоліття: Історичний досвід та еклезіологічні перспективи. Львів : Свічадо, 2001. 423 с.
119. Турій О. Глистюк Я. «Греко-Католицьке чернецтво в релігійному житті України, 1939 - 2001 рр.». Ковчег. Наук. Збірник із церковної історії I За ред. Б. Гудзяка, І. Скочилися та О. Турія. Львів: Інститут історії Церкви ЛБА, 2001 р. Ч.3. С. 360–377.
120. Українське відродження і національна церква. Львів: Меморіал, 1990. 92с.
121. Фаворський В.Л. Церква та національний рух на Україні. Харків: Київ, 1929. 40 с.
122. Шептицький А. Пастирське послання до духовенства «Зближаються часи...» від 26. XI, 1907 р. Шептицький А. Пастирські послання 1899 – 1914 рр. Львів: АРГОС, 2007. Т. 1. 64 с.
123. Шептицький А. Як будувати рідну хату. Українська прес-група, 2013. 48 с.
124. До світла Воскресіння крізь терни катакомб. Підпільна діяльність та легалізація Української Греко-Католицької Церкви./ вид. 2-ге, випр. і доп. Львів : Українського католицького університету, 2014. 84 с.
125. Історія релігій в Україні: Католицизм / За ред. П. Яроцького. Київ, 2001. у 10-ти т., Т. 4. 598 с.
126. Ісус Христос - вчора, сьогодні, завжди - той самий навіки. Ювілейний збірник на пошану Єпископа-Ісповідника Преосвященного Софрона Дмитерка ЧСВВ з нагоди 90-ліття життя та 65-ліття священства. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2007. 128 с.
127. Катакомбна церква (двадцятиліттю виходу Української Греко-Католицької Церкви з підпілля присвячується). Львів : Логос, 2009. 88 с.
128. Літопис Голготи України. Дрогобич, 1994. Т 2. 528 с.
129. Літургія підпільної Церкви: збірник / за ред. Івана Говери. Тернопіль: Джура, 2014. 207 с.

130. Митрополит Андрей Шептицький. Послання до духовенства і вірних єпархії. Львів, 1904. 252 с. 89. Монастирі Української греко-католицької церкви. Львів : Свічадо, 2006. 152 с.

131. Науковий конгрес у 1000-ліття хрещення Руси-України у співпраці з українським вільним університетом. Збірник праць Ювілейного конгресу. Мюнхен. 1988-1089. 1002 с.

132. Незламний воїн Христовий: літературно-документальне видання упоряд. В.А. Плахта., Н.Д. Димніч. Івано-Франківськ : Місто НВ. 2016. 288 с.

133. Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / упор. Володимир Сергійчук. Київ: Дніпро, 2001. 496 с.

134. Пелехатий І. Я загину в тюрмі, а ви мусите жити. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1997. 188 с.

135. Репела І. Літа минають. Львів : Манускрипт, 2014. 56 с.

136. Сергійчук В. Нескорена Церква. Київ : Дніпро, 2001. 496 с.

137. Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви 1989-2000 (джерела християнського суспільного вчення та служіння) за ред. Лесі Коваленко. Львів : Українського Католицького Університету, 2008. 711 с.

138. Церква мучеників. Упорядник Турій О. Львів : Свічадо, 2002.

139. Чин посвячення єпископа Григорія Хомишина. Львів, 1904. 117.

140. Шематизм Івано-Франківської єпархії. Української Греко-Католицької Церкви станом на 10 листопада 1995 року Божого. Івано-Франківськ. Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківської греко-католицької єпархії, 1995. 156 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Карта-схема Станіславівської єпархії на 15 листопада 1942 р.
Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 389. Оп. 2. Матеріали Уповноваженого
Ради в справах православної церкви при Раді Міністрів ССРСР по
Станіславській області 1944-1962 рр. Спр. 1. 1 арк.

ДОДАТОК Б

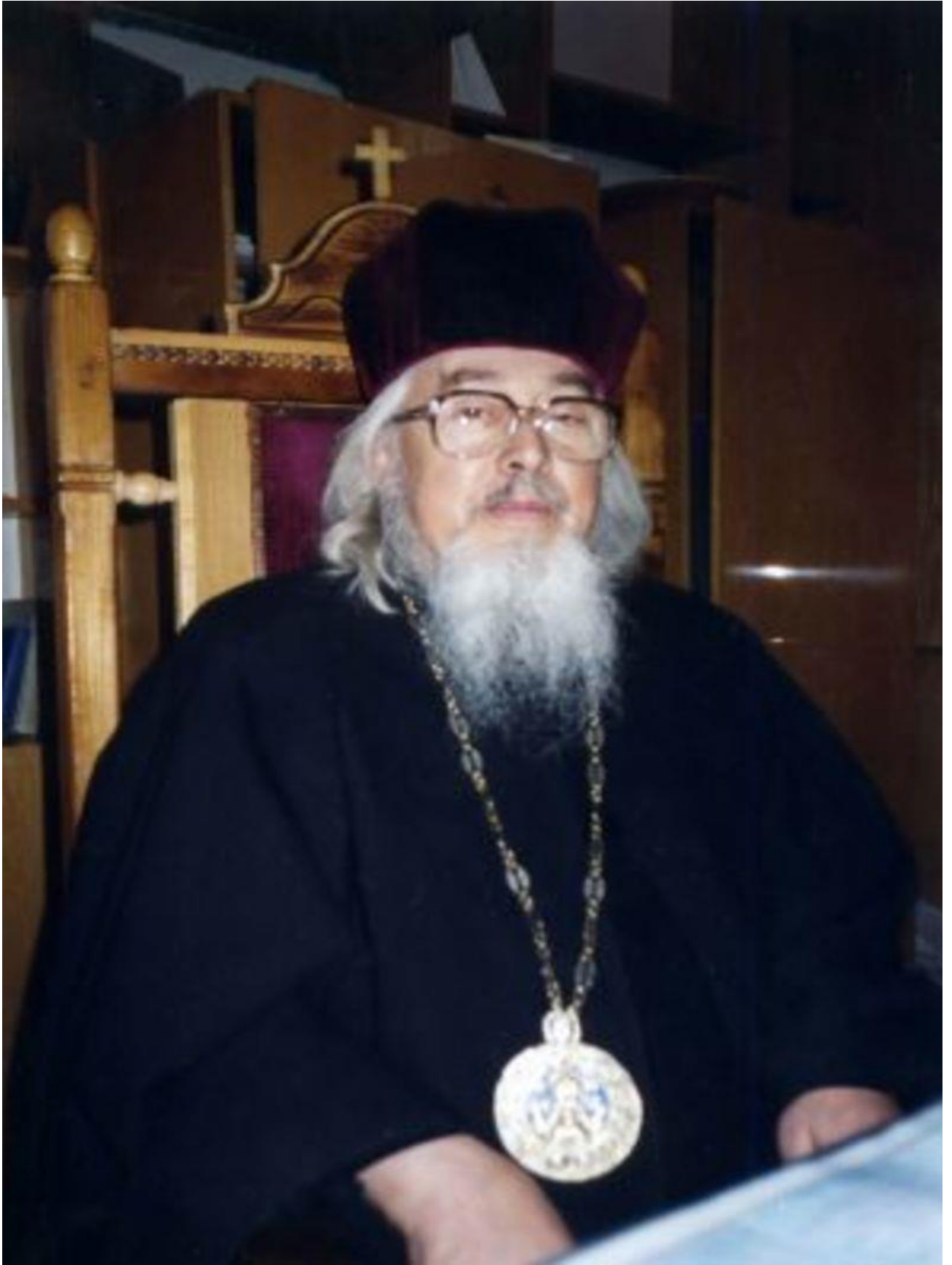

Делегація у Москві 1989 р.- у поході за права УГКЦ.

Зліва направо: Єпископ Софрон Дмитерко ЧСВВ, Єпископ Филимон Курчаба ЧНІ, Єпископ Павло Василик, о. Володимир Війтишин, о. Григорій Сімкайло.

Єпископи Івано-Франківської Єпархії: в центрі
Кир Софрон Дмитерко ординарій,
ліворуч - Кир Павло Василик коад'ютор,
праворуч Кир Іреней Білик – помічник Івано-Франківський 1991 р

ЄПИСКОП КИР ПАВЛО ВАСИЛИК

+ Григорій Хомишин
Епископ

ЄПИСКОП ГРИГОРІЙ ХОМИШИН

КАРДИНАЛ ІВАН-МИРОСЛАВ ЛЮБАЧІВСЬКИЙ

ПАТРІАРХ ЙОСИФ СЛШІЙ

ПАПА РИМСЬКИЙ ІВАН ПАВЛО ІІ

ЄПИСКОП КИР СОФРОН МУДРИЙ

ПРАВЛЯЧИЙ АРХИЄПИСКОП І МИТРОПОЛИТ
КИР ВОЛОДИМИР ВІЙТИШИН

ПЛАН-КОНСПЕКТ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Клас: 10-11

Тема уроку: Відновлення релігійного та церковного життя

Мета уроку:

Загальноосвітня мета:

- Дати характеристику історичному періоду;
- Охарактеризувати дії радянської влади щодо церкви.
- Проаналізувати події, що передували відродженню релігійного та церковного життя

Розвивальна мета:

- розвивати в учнів уміння аналізувати історичні факти; розвивати вміння критично мислити;
- розвивати вміння учнів отримувати знання з різних джерел; розвивати вміння орієнтуватися у часі;
- розвивати навички роботи з картою.

Виховна мета:

- виховувати в учнів інтерес до історії;
- виховувати в учнів повагу до минулого України (на прикладі тогочасних дій передової молоді);
- виховувати патріотичну свідомість (на прикладах героїчної боротьби наших предків за свою незалежність і свободу);
- виховувати готовність допомогти іншим у скрутній ситуації (на прикладі священнослужителів, які незважаючи на заборону, були непохитні у своїй вірі).
- виховувати життєзабезпечувальні якості (на основі церковного життя 80 – 90 х років.)
- виховувати толерантне ставлення до думки свої друзів (на основі роботи з історичними документами);
- виховувати в учнях засобами уроку впевненість у своїх силах (шляхом участі у бесіді);
- виховувати комунікативні якості (на основі проведення дискусії).

Тип уроку: засвоєння нових знань

Обладнання: підручник з історії України для учнів 10 класу. В. Власов,

Основні дати: 28 листопада 1989 р., 1980-х – початок 1990-х рр.

Основні терміни: УГКЦ, підпілля,

Основні постаті: Єпископи Филімоном Курчаба, Софрон Дмитерком, Павлом Василюком і священниками Григорієм Сімкайлом, Миколою Сімкайлом, Володимиром Війтишиним та Ігорем Возьняком

План уроку

1. Вихід з підпілля УГКЦ
2. Роль духовенства в боротьбі за легалізацію УГКЦ

Час	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність учителя	Навчально-виховна діяльність учнів	Примітка
2 хв.	I. Орган. момент	Привітання, перевірка присутніх		
10 хв.	II. Перевірка Д/З		Гра «Разок намиста» (Учні по черзі називають один факт минулої теми уроку)	Аксіологічна
3 хв.	III. Етап Мотивації		 Що на вашу думку, зображено на картинці?	Аксіологічна
3 хв.	IV. Актуалізація опорних знань		ПЕРЕГЛЯНЬТЕ ВІДЕО РОЛИК https://youtu.be/Cv1vZERYLo Що Вас найбільше вразило та зацікавило?	Інформаційна
15 хв.	V. Вивчення нового матеріалу	I. Вихід з підпілля УГКЦ У 1988—1989 рр. рух за легалізацію УГКЦ в Західній Україні набуває масового характеру. В обласних та районних центрах, в містах і селах проводились скоординовані багатолюдні релігійні акції. Греко-католики почали переходити від прохань і петицій до вимог повної легалізації УГКЦ. Тим часом у містах і селах Західної України просто неба проводились Богослужіння, котрі спочатку збирали невелику кількість вірних, але згодом переросли в багатотисячні маніфестації. Найбільш масові з них мали значний резонанс у суспільстві: 5-ти тисячне зібрання греко-католиків 17 липня 1988 р. на території колишнього Гощівського монастиря (Івано-Франківська область, о. Ярослав Лесів), традиційне уже щорічне богослужіння в с. Зарваниця 16—17 липня 1988 р. під час святкування Ювілею 1000-ліття Хрещення Русь-України під проводом владика Павла Василика та його учнів: отців Володимира Війтишина, Йосифа Мороза, Івана Сеньківа, Тараса Сеньківа, Григорія Сімкайла, Миколи Сімкайла та ін., яке зібрало 30 тис. вірних. 50-тисячна демонстрація в Івано-Франківську на Зелені Свята в 1989 р. Велелюдною акцією було вшановано пам'ять отця Маркіяна Шашкевича у с. Підлиссі 6 серпня 1989 року (владика Павло Василик). Особливо вразила світ 100-тисячна маніфестація греко-католиків вулицями Львова 17 вересня 1989 р. під гаслами легалізації УГКЦ. Вона, за оцінкою радіо «Свобода», стала «найбільшим досі виявом могутності Української Католицької Церкви в офіційно	I. Назвіть топ-3 факта, які допомогли добитися виходу з підпілля? II. Які на Вашу думку була основна роль?	Аксіологічна Аксіологічна

		<p>атеїстичній державі... Після таких подій змінюється політичний клімат в Україні» і за його прогнозами «питання легалізації УГКЦ по суті було вирішене фактично, залишилось його оформити тільки юридично». А згодом ще була півмільйонна відправа за жертвами комуністичних репресій в Дем'яновому Лазі біля Івано-Франківська...</p> <p>II.</p> <p>Роль духовенства в боротьбі за легалізацію УГКЦ</p> <p>Процеси легалізації УГКЦ почалися прикінці 1980-х, на піку розпаду радянського союзу, хвилі національно-демократичного відродження і проголошення незалежності України. Повернення законних прав УГКЦ, як і відновлення державної незалежності, не були тим, що сталося саме собою — їх виборювали й виривали з пащі вже козачої радянської імперії сотні дисидентів-подвижників — політе'знів та підпільних священників, і відстояли сотні тисяч патріотів України й вірних Церкви. 26 травня 1989 року вірні УГКЦ на чолі з єпископами Філімоном Курчабою, Софронієм Дмитерком, Павлом Васишком і священниками Григорієм Сімкайлом, Миколою Сімкайлом, Володимиром Війтишиним та Ігорем Возняком розпочали ланцюгове голодування у Москві з вимогою легалізації УГКЦ. У червні 1990-го підпільні владки УГКЦ мали зустріч із папою Іваном Павлом II, на якій він «поблагословив та утвердив канонічну й церковну єдність єдиної Помісної УГКЦ на батьківщині й у діаспорі».</p>		
8 хв.	VI. Узагальнення та систематизація знань учнів.		<p>У середині 1980х рр. практично всі легальні церковні громади представляли...?</p> <p>Рух за легалізацію УГКЦ розпочався...?</p> <p>Скасування заборони Української греко-католицької церкви було здійснено...?</p> <p>Відновлену УГКЦ очолив...?</p>	<i>Хронологічна Хронологічна Інформаційна Логічна</i>
2 хв.	VII. Висновки	<p>Попри безпрецедентний в історії людства тоталітарний контроль і насильницьке придушення розвитку, Церква знаходила засоби свого існування в майже неможливих обставинах. Дочекавшись сприятливої політичної ситуації, яка склалася в другій половині 80-х рр. XX ст. греко-католики розпочали активний процес виходу з підпілля, який завершився оприлюдненням заяви Ради у справах релігії при раді Міністрів УСРС.</p>		
2 хв.	Домашнє завдання		<ul style="list-style-type: none"> • опрацювати конспект; дати письмову відповідь на питання: «Що для вас є Легалізація УГКЦ?» 	